

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра міжнародного та європейського права

Магістерська робота
Освітній ступінь - магістр

на тему: **«ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ СКРИНІНГУ ПРЯМИХ
ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК»**
**«FORMATION OF THE UKRAINIAN MODEL OF FOREIGN DIRECT
INVESTMENT SCREENING IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL
PRACTICES»**

Виконала:
студентка 2-го року навчання,
спеціальності 081 «Право»
Костюк Тетяна Юріївна

Керівник:
Непийвода Василь Петрович
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент:

Магістерська робота захищена з
оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«__» _____ 2021 р.

Київ 2021

**Декларація
академічної доброчесності
студентки НаУКМА**

Я Костюк Тетяна Юріївна, студентка 2 року навчання факультету правничих наук, спеціальність «Право», адреса електронної пошти t.kostiuk@ukma.edu.ua

- підтверджую, що написана мною магістерська робота на тему «Формування української моделі скринінгу прямих іноземних інвестицій у світлі міжнародних практик» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

12 травня 2021 року

Дата

Підпис

Костюк Т.Ю.

Прізвище, ініціали

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ СКРИНІНГУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	8
1.1 Поняття скринінгу прямих іноземних інвестицій	8
1.2 Виникнення і розвиток правового регулювання скринінгу прямих іноземних інвестицій	14
1.3 Значення та основні ознаки скринінгу прямих іноземних інвестицій	26
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2 ЗАСТОСУВАННЯ СКРИНІНГУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ	33
2.1 Скринінг прямих іноземних інвестицій: досвід Сполучених Штатів Америки	33
2.2 Скринінг прямих іноземних інвестицій: європейський досвід	35
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ СКРИНІНГУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ.....	42
3.1 Законодавче регулювання допуску прямих іноземних інвестицій в Україні	42
3.2 Проблемні питання становлення інституту скринінгу іноземних інвестицій в Україні	48
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДІД – двосторонній інвестиційний договір

БІД – двосторонній інвестиційний договір

ЄС – Європейський союз

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

ТНК - транснаціональна корпорація

Вашингтонська конвенція - Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами

МЦВІС - Міжнародний центр з вирішення інвестиційних спорів

ЮНКТАД (англ. UNCTAD) - Конференція ООН з торгівлі та розвитку

СФД -Суверенні фонди добробуту

Закон про іноземні інвестиції - Закон України «Про режим іноземного інвестування»

АМКУ – Антимонопольний комітет України

Комісія – Міжвідомча комісія з питань оцінки впливу іноземних інвестицій

Мінекономіки – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

Законопроект - Законопроект № 5011 «Про порядок здійснення іноземних інвестицій у суб’єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України»

ВСТУП

Протягом останніх десятиліть держави скасували більшість обмежень, що стосувались притоку іноземних капіталовкладень. Така інвестиційна лібералізація та відкритість створила значні можливості для практично миттєвого переміщення міжнародних інвестиційних потоків. До того ж протягом 1980-1990-х років більшість розвинутих країн провели масштабні приватизаційні процеси, створивши, таким чином, ще більш сприятливий інвестиційний клімат для іноземних інвесторів. Зростання обсягів транскордонних інвестицій відбувалось водночас із швидким розвитком технологій, що у сукупності призвело до ще більшої інтеграції фінансових ринків.

Проте така відкритість виявила певні ризики у разі надмірного, неконтрольованого притоку іноземних капіталовкладень в економіку країни. Здебільшого ризики стосуються вразливості національної безпеки, персональних даних громадян та недостатньої захищеності економічної конкуренції країн. Усе перелічене змусило держав переглянути свої політики щодо допуску іноземних інвестицій та зосередити увагу на необхідності "захищати" певні сектори економіки від надмірного притоку до них іноземного капіталу. В результаті більшість держав з розвинутою та перехідною економікою розробили та імплементували на законодавчому рівні власну модель скринінгу прямих іноземних інвестицій, яка дозволяє оцінювати вплив іноземних капіталовкладень в компанії, що мають стратегічне значення для національної безпеки та, за необхідності, забороняти такі трансакції.

Проте для України питання впровадження власного механізму скринінгу ПІІ стало дійсно **актуальним** із купівлею акцій публічного акціонерного товариства «Мотор Січ» китайським інвестором. Мотор Січ є провідним виробником авіадвигунів і вважається стратегічним для оборонної галузі України. Іноземний вплив на управління зазначеним об'єктом міг би створити значні ризики для національної безпеки України. У зв'язку з цим нагальним завданням постає імплементация орієнтованого на стратегічні потреби України механізму скринінгу.

Означений механізм допоможе в превентивному порядку визначати та забороняти ризикові трансакції в стратегічні об'єкти, а також проводити моніторинг важливих об'єктів, інвестиції в які вже були здійснені.

Окрім цього, *актуальність* роботи полягає в тому, що проблема, означена вище, є мало дослідженою у напрацюваннях українських вчених. У зв'язку з цим виникає потреба систематизації знань, а також вивчення та аналіз іноземного досвіду у сфері допуску іноземних інвестицій.

Оскільки до вказаних вище подій Україна не мала конкретної потреби у захисті своєї стратегічної інфраструктури від іноземного капіталу, **джерельна база** магістерської роботи у більшості своїй складається із зарубіжних наукових праць та звітів міжнародних організацій. Зокрема, дослідженням допуску іноземних інвестицій в різні часи займалися наступні вчені: Pollan T., Karl P. Sauvant, Carlos Esplugues Mota, Carlo Secchi, Stefano Riela, Разумнова Л.Л., Мигалєва Т.Е., Казанкова Т.М. Серед українських вчених варто виокремити ґрунтовні праці Теленика С.С., в яких вперше була звернута увага українських науковців на механізм скринінгу в стратегічні об'єкти. Роботи згаданого українського дослідника фактично започаткували дослідження у напрямку необхідності та доцільності скринінгу капіталовкладень в Україні. До того ж, окремі аспекти негативного впливу іноземних інвестицій були досліджені в працях Кунто Н.Я. та Сіліної І. В.

Крім цього, такі організації, як Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД, UNCTAD), а також Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) здійснюють детальний та системний аналіз інвестиційних політик практично по всьому світу. У зв'язку з цим, на рівні міжнародних організацій створено систему повідомлення країнами-членами щодо змін у сфері регулювання притоку іноземного капіталу, які, серед іншого, включають вжиті заходи на підтримку інвестицій або захист критично важливих вітчизняних галузей, тобто зміни у механізмі скринінгу прямих іноземних інвестицій.

Результати цього дослідження можуть віднайти своє **практичне значення** одразу в науковій та правотворчій сфері, враховуючи наступне:

- постановка питання регулювання іноземних інвестицій в зазначеній раніше інтерпретації є однією з перших в Україні, зважаючи на мало розробленість теми дослідження;
- робота висвітлює зарубіжний досвід та міжнародні практики захисту стратегічних сфер, які виступають відправною точкою в регулюванні допуску ПІІ в Україні;
- містить практичні рекомендації, а також критику законотворчих здобутків в зазначеній сфері, що можуть бути використані у подальшому нормотворенні.

Методологічну основу дослідження складають сукупність прийомів, які застосовувались у процесі вирішення конкретних задач дослідження. Засобами діалектичного методу пізнання була розкрита сутність явища скринінгу прямих іноземних інвестицій та визначено його місце в площині адміністративно-господарських правовідносин. Методом аналізу й синтезу виявлено характерні ознаки скринінгу ПІІ та різні форми проведення означеної процедури. Системно-структурний метод дозволив встановити місце механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій в системі правового регулювання здійснення інвестиційної діяльності. Формально-догматичним методом надано тлумачення певних визначень і категорій та виявлені наявні розбіжності в їх розумінні. Порівняльно-правовий метод сприяв формування відповідного розмежування інституту скринінгу ПІІ в різних іноземних юрисдикціях. Історико-правовим методом досліджено становлення механізму допуску іноземних інвестицій в Україні. Критичним методом виявлені наявні прогалини чинного законодавства та проектів нормативно-правових актів у сфері перевірки та контролю здійснених ПІІ. Статистичний метод дозволив встановити наявний стан інвестиційного клімату в Україні та в цілому у світі.

Предметом дослідження є зарубіжний та вітчизняний досвід правового регулювання у сфері допуску іноземних інвестицій, що включає, серед іншого,

нормативно-правові акти, прийняті на регіональному та національних рівнях, а також доктринальні джерела.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення іноземних інвестицій, зокрема, щодо допуску капіталовкладень іноземних інвесторів в економіку конкретної країни.

Метою дослідження є аналіз доцільності закріплення механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій на рівні національного законодавства України та визначення власних рекомендацій щодо правового регулювання означеного інституту, враховуючи отримані знання в процесі вивчення зарубіжного досвіду у сфері допуску іноземних інвестицій.

Вказана мета передбачає розв'язання цілої низки **завдань**, а саме:

- визначення поняття «скринінг прямих іноземних інвестицій»;
- виокремлення основних ознак механізму скринінгу;
- висвітлення значення механізму скринінгу у світі, а також необхідність та доцільність його впровадження конкретно в Україні;
- визначити основні тенденції в регулюванні допуску іноземних інвестицій;
- аналіз досвіду впровадження та застосування механізму скринінгу в окремих зарубіжних країнах;
- формулювання власних пропозицій щодо правового регулювання механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій в Україні.

РОЗДІЛ 1 ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ СКРИНІНГУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

1.1 Поняття скринінгу прямих іноземних інвестицій

Дослідження механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій слід розпочати із розкриття поняття цього явища. Однак, із проаналізованих автором джерел стає зрозумілим, що зазначене питання не було висвітлено в достатній мірі. Більше того, жоден нормативно-правовий акт не містить дефініції комплексного поняття «скринінг прямих іноземних інвестицій». Варто також зауважити, що згадане поняття є складним та містить в собі щонайменше два різних за змістом поняття. У зв'язку з відсутністю єдиного теоретичного визначення комплексного поняття та його складністю логічним видається окремо дослідити дефініції таких понять як «скринінг», «інвестиції» та «прямі іноземні інвестиції», а також навести власне визначення комплексного поняття.

Поняття «скринінг» широко використовується серед зарубіжної наукової та політичної спільноти як механізм державного контролю за іноземними інвестиціями в найважливішій для держави сфері [1]. Проте варто відмітити, що згаданий термін почав застосовуватись в Україні лише нещодавно у зв'язку з резонансними подіями навколо купівлі акцій ПАТ «Мотор Січ» китайськими інвесторами та розробкою законопроекту в сфері контролю за іноземними інвестиціями.

Не вдаючись у глибокий філологічний аналіз розглянемо визначення слова «скринінг». Так, скринінг (від англ. «screening», корінь «screen») є словом іншомовного походження та застосовується в багатьох сферах, зокрема, медицині, економіці, біології, тощо. Кембріджський словник визначає скринінг як перевірку кого-небудь або чого-небудь на наявність ризиків [2]. Однак, оскільки таке визначення є загальним і не відображає зв'язку з об'єктом дослідження, необхідним є аналіз поняття «скринінг» в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених у світлі останніх світових подій щодо регулювання допуску іноземних інвестицій.

На думку автора таке дослідження дає підстави стверджувати, що згаданий термін не має єдиного відповідника в українській мові, оскільки у визначеного поняття в тому числі наявний широкий синонімічний ряд. Зокрема, вчені Розумнова Л.Л. та Мигалєва Т.Є. використовують поняття «відбір», як синонімічне до скринінгу [3; с. 49], в той час як Сіліна І.В. перекладає термін як просіювання, надаючи дефініцію скринінгу через перевірки та обстеження [4; с. 19]. Крім того, російська вчена Казанкова Т.М. використовує термін «контроль» як синонім до скринінгу [5; с. 3]. А український дослідник сфери скринінгу інвестицій в об'єкти критичної інфраструктури Теленик С.С. визначає скринінг інвестицій як системний процес оцінки ефективності [6; с.140]. Необхідно також зазначити, що зареєстрований у Верховній Раді України Законопроект № 5011 «Про порядок здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» (**«Законопроект»**) містить дві різні за змістом процедури - «оцінка впливу іноземних інвестицій» та «моніторинг підприємств у стратегічних сферах», які в сукупності відповідають розумінню поняття «скринінг» в іноземних юрисдикціях.

Крім того, важливим є закріплення терміну «скринінг» на законодавчому рівні Європейського Союзу, а саме в Директиві 2019/452 про встановлення порядку перевірки прямих іноземних інвестицій в Союзі. Так, під скринінгом в Директиві мається на увазі процедура, що передбачає оцінку впливу ПІІ, за необхідності проведення розслідування, надання дозволу, надання дозволу за певних умов або заборона ПІІ [7].

Таким чином, під скринінгом варто розуміти адміністративну процедуру щодо перевірки прямих іноземних інвестицій на загрози для національної безпеки, а також моніторинг стратегічної інфраструктури.

В кожній країні скринінг відрізняється не тільки заходами впливу, уповноваженим органом та процедурою проведення, важливою для розуміння є також різниця в об'єкті скринінгу, а саме іноземних інвестиціях. Визначення

інвестицій є центральним у дослідженні автора, оскільки безпосередньо співвідноситься із обраною політикою держави щодо допуску та захисту ПІІ. Те, як сформульоване визначення інвестицій в національному законодавстві, а також двосторонніх договорах про сприяння та захист інвестицій, дає розуміння: по-перше, що саме держава вважає інвестиціями, по-друге, які форми та види іноземних інвестицій держава зобов'язується захищати. Окремо слід зауважити, що визначення поняття «інвестиції» в законодавстві країни є показником рівня заохочення іноземних інвесторів до здійснення інвестицій. Тобто, чим ширша дефініція, тим більш відкритим є національний ринок для іноземних капіталовкладень.

Проте нормативне визначення поняття інвестицій залишається досить складним завданням для законодавця. Зокрема, відповідно до статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [8].

Водночас згідно з редакцією згадуваного закону від 06.11.2014 року в результаті здійснення інвестицій «створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект» [8]. Як вірно зазначає Ковтун Н. В. результат здійснення інвестицій не має бути відокремленим від соціального ефекту, оскільки останній «можна розглядати як непрямий доход, який опосередковано може виражатися в прибутку» [9; с. 26]. Не зважаючи на те, що до Закону України «Про інвестиційну діяльність» в 2017 році внесли відповідні зміни і законодавче визначення інвестицій тепер відповідає зарубіжному підходу до визначення інвестицій, на практиці мета інвестицій та кінцевий результат, отриманий від їх здійснення, не має великої ваги для визнання інвестицією того чи іншого майнового чи інтелектуального внеску.

Однак, на думку Thomas Pollan, з практичної точки зору найважливішим є дослідження поняття «інвестиції», що міститься в двосторонніх договорах про сприяння та взаємний захист інвестицій («ДІД»), багатосторонніх договорах («БІД»),

а також Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами («**Вашингтонська конвенція**»). Зазначені нормативно-правові акти дають загальне розуміння щодо права інвестора на захист своїх інвестицій, а саме: щодо можливості їх захисту в інвестиційному арбітражі [10; с. 32]. На думку Гармози А. П., держави-відповідачі в інвестиційних арбітражах часто апелюють до відсутності інвестиції, оскільки в такому разі арбітраж не матиме компетенції для вирішення спору [11; с. 52]. Однак, визнання того чи іншого внеску інвестицією здійснюється на власний розсуд арбітражу та залежить від визначень інвестиції за Вашингтонською конвенцією, ДІД або БІД.

Більшість двосторонніх інвестиційних договорів та багатосторонніх інвестиційних договорів містять широке визначення інвестицій та охоплюють «будь-який вид активів/майна» або «будь-який вид інвестицій на території однієї зі сторін» [12; с. 457]. Окрім загального визначення ДІД та БІД також містять перелік прикладів інвестицій або навпаки приклади того, що не слід вважати інвестиціями і не підлягають захисту відповідно до договорів. За визначенням інвестицій Гармоза А. П. класифікує усі визначення, що містяться в інвестиційних договорах, на три категорії: 1) ті, що містять невичерпний перелік видів майна або цінностей, які вважаються інвестиціями; 2) ті, що містять вичерпний перелік того, що є і навпаки не є інвестиціями; 3) ті, що містять невичерпний перелік, однак також включають характеристики інвестицій [11; с. 53-55].

Перший тип визначень є найбільш поширеним і зустрічається саме в ДІД, зокрема, в Угоді про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною та Королівством Нідерландів, Типовому ДІД Франції, а також Типовому ДІД Норвегії. Щодо такого підходу не виникає питань, якщо здійснювана інвестиція згадується в переліку. Однак, якщо приклад інвестиції відсутній в переліку, арбітри зіставляють його з усіма пунктами, аби віднайти найбільш відповідний. Так, зокрема, відбулось при винесенні рішення у справі *Petrobart Ltd v. Kyrgyz Republic*. Проте, як влучно

зазначає Гармоза А. П., незрозуміло, чим би закінчився розгляд зазначеної справи, якби арбітри не зійшлись на відповідному пункті [11; с. 54].

Другий тип визначень зустрічається рідше, так само, як і третій, та насамперед покликаний обмежити розсуд арбітрів. Вичерпні переліки, наприклад, містять Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) та Типовий ДІД Канади.

Третій тип визначення яскраво ілюструється в Типовому ДІД США і вважається найбільш збалансованим. Згаданий типовий інвестиційний договір містить наступні характеристики, які повинна мати інвестиція, щоб вважатись такою згідно ДІД США: «передача капіталу або інших ресурсів, очікування прибутку або доходу, або прийняття на себе ризику» [13; с. 3].

Окрім згаданих нормативно-правових актів до інвестиційних спорів також застосовується Вашингтонська конвенція, оскільки визначає предметну юрисдикцію Міжнародного центру з вирішення інвестиційних спорів («МЦВІС»). Конвенція заслуговує окремої уваги, оскільки не дає власного визначення інвестицій. Так, згідно з ч. 1 ст. 25 Вашингтонської Конвенції «до компетенції Центру належить вирішення правових спорів, що виникають безпосередньо з відносин, пов'язаних з інвестиціями» [14]. У зв'язку з цим незрозуміло, які саме критерії необхідні, щоб трансакція/актив відповідали статті 25 Конвенції [11; с. 61]. Результатом такої неоднозначності стали справи, серед іншого, щодо Fedax, CSOB та Salini, в яких суди розглядали різні характеристики, які мають бути притаманні інвестиції для того, щоб була наявна компетенція МЦВІС. Найбільш поширеним лишається Саліні тест, що включає наступні характеристики інвестиції: тривалість, ризик для інвестора, регулярність та значення для економічного розвитку приймаючої країни [15]. Однак навіть загальновідомий Саліні тест на сьогодні піддається критиці і використовується не системно, тобто зі змінами та доповненнями [16 ;с. 5].

Як стверджує Гармоза А. П., при вирішенні інвестиційного спору трибунал повинен визначити власну компетенцію відповідно до статті 25 Конвенції, так і

встановити, чи існує інвестиція відповідно до ДІД [11; с. 60-61]. Водночас за даними дослідження, яке було проведене міжурядовою організацією ЮНКТАД, зазначається, що арбітражна практика неоднозначна в тому, який саме нормативно-правовий акт вважати вирішальним [17; с. 12].

Таким чином, задля впевненості інвестора щодо захищеності його інвестиції, іноді замало звертатись до визначення інвестицій, що міститься в національному законодавстві та двосторонніх/багатосторонніх інвестиційних угодах. Також важливо звертати увагу на арбітражну практику, в якій результати багатьох арбітражних рішень останнього десятиліття залежали від тлумачення судом того, чи визначено конкретну трансакцію чи актив як захищену інвестицію.

Зауважимо, що процедура скринінгу передбачає моніторинг та перевірку лише прямих іноземних інвестицій. Відповідно до економічної термінології іноземні інвестиції поділяють за залученням інвестиційних посередників - на прямі та непрямі, а за наявністю чи відсутністю впливу - на прямі та портфельні. В свою чергу прямі інвестиції передбачають внесення капіталовкладень, що забезпечують іноземному інвестору контроль над інвестованим підприємством шляхом управління без посередників.

Найбільш влучними визначеннями «прямих іноземних інвестицій» на сьогодні вважаються дефініції, надані Організацією економічного співробітництва та розвитку та Міжнародним Валютним Фондом. Так, ОЕСР зазначає, що прямі іноземні інвестиції відображають мету створення тривалого інтересу резидентом однієї юрисдикції (інвестор) стосовно підприємства, яке є резидентом в юрисдикції, відмінної від юрисдикції інвестора. В свою чергу, тривалий інтерес передбачає наявність довгострокових відносин між прямим інвестором та підприємством, в яке вноситься інвестиція, та значною мірою впливу на управління цим підприємством [18; с. 17]. МВФ визначає прямі інвестиції як категорію транскордонних інвестицій, що пов'язані з резидентом в одній юрисдикції, який контролює або має значний

ступінь впливу на управління підприємством, яке є резидентом іншої юрисдикції [19; с. 278].

Зі свого боку, Міністерство фінансів України визначає прямі іноземні інвестиції як «довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств)» [20].

Таким чином, ознакою, що відрізняє прямі інвестиції від непрямих та портфельних, є можливість інвестора управляти підприємством безпосередньо [21, с. 126].

Незважаючи на те, що інвестиції називаються прямими, такі інвестиції можуть передбачати як прямий (безпосередній), так і непрямий (опосередкований, тобто через пов'язаних осіб, трасти або інші правові утворення) контроль інвестора над підприємством. Різниця між видами контролю не має значення для ступеня впливу на діяльність інвестованим підприємством і, де-факто, такий вплив є однаковим.

Проведене дослідження дає можливість сформулювати визначення поняття «скринінг прямих іноземних інвестицій». На думку автора, під скринінгом ПІІ розуміється адміністративна процедура, що дозволяє уповноваженим державним органам контролювати, розслідувати, оцінювати, забороняти або дозволяти (допускати), в тому числі з певними зобов'язаннями, здійснення прямих іноземних інвестицій.

1.2 Виникнення і розвиток правового регулювання скринінгу прямих іноземних інвестицій

Достеменно невідомо, коли саме виникли прямі іноземні інвестиції, а також регулювання їх допуску. Однак відлік у переважній більшості вчені розпочинають із виникнення транснаціональних корпорацій, як головних рушіїв ПІІ, у тому вигляді, в якому вони нагадують сучасні ТНК, а саме з кінця 19 століття [10; с. 4]. Відомо, що транснаціональні корпорації існували й раніше, проте через проблеми з комунікацією

та транспортуванням діяльність ТНК не виходила за межі національного або регіонального рівня [22].

З кінця 19 століття почався стрімкий технологічний розвиток, що значно вплинув на швидкість транскордонних інвестиційних потоків. Не зважаючи на те, що Перша та Друга світові війни призупинили глобалізацію, відновлення відбулось достатньо швидко. При цьому розвинуті країни почали «наголошувати на концепції суверенітету та економічній незалежності кожної держави» [10; с. 5]. У зв'язку з цим була прийнята Резолюція 1803 (XVII) Генеральної Асамблеї ООН, в якій, серед іншого, проголошувалось, що «розвідка та експлуатація таких ресурсів [національного багатства] і розпорядження ними, так само як і залучення необхідного для цих цілей іноземного капіталу, повинні проводитися відповідно до правил і умов, які народи і нації за своїм вільно прийнятим рішенням вважають необхідними або бажаними для дозволу, обмеження або заборони таких видів діяльності» [23].

Водночас відбулись процеси деколонізації, що започаткували певні зміни в траєкторії розвитку інвестиційних відносин. Зокрема, більшість концесійних договорів, що були укладені ще за колонізаційних часів, на розробку нафтових родовищ на Середньому Сході були розірвані, а спори перенесені в інвестиційний арбітраж. Так, зокрема, відбулось у справі компанії Aminoil, в якій 19 вересня 1977 р. Кувейт прийняв Закон № 124, що включає припинення концесії, передачу права власності на активи Aminoil до Кувейту та створення спеціального комітету для оцінки компенсації, що підлягає виплаті компанії Aminoil. В інвестиційному арбітражі Кувейт захистив свою позицію і дії держави були визнані законними [24]. Викладене вище вказує на певне «вороже» ставлення до іноземних інвестицій. Thomas Pollan пояснює виникнення такої ситуації, що склалась в колишніх постколоніальних країнах, із побоюваннями країн, які щойно здобули незалежність від метрополії, залежати в інший спосіб від іноземного капіталу, що буде представлений в різних секторах економіки країни [10; с. 5].

Така закритість та орієнтованість на національні інтереси протривала до 1980-х років. В подальшому ж означена політика кардинально змінила напрямок в бік відкритості ринку для іноземних інвестицій, відколи країни почали відчувати нестачу власних ресурсів для розвитку економіки та необхідність залучення додаткових ресурсів, в тому числі у вигляді іноземного капіталу.

Довгий час зазначалось про позитивний ефект іноземних інвестицій. Наприклад, інвестиції сприяють економічному зростанню через збільшення продуктивності, створенню робочих місць, привнесення у виробництво інноваційних технологій та вдосконалення конкурентного середовища в країні. Так, Грицко Р.Ю., Гринишин Г.М. виокремлюють наступні переваги залучення іноземних інвестицій: «заповнення в державній економіці іноземними інвестиційними ресурсами певних слабких місць, на які часто не вистачає внутрішнього інвестиційного ресурсу, [...] можливість надходження разом з іноземними інвестиціями сучасних провідних систем управління та менеджменту технологій, а також інтегрування держави-реципієнта до системи міжнародного інвестиційного руху капіталу» [25; с. 145]. За таких умов кожна країна намагається впроваджувати все більше і більше лібералізаційних заходів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату.

Проте на початку та з середині 2000-х така інвестиційна лібералізація та відкритість почали викликати сумнів. Зокрема, відбулись події, що певним чином змінили ставлення країн з розвинутою економікою до іноземних інвестицій в деякі галузі. Так, після подій 11 вересня 2001 року Сполучені Штати Америки почали приділяти особливу увагу іноземних інвестицій у військово-промисловий сектор [26; с. 32]. Водночас країни з розвинутою економікою висловлювали занепокоєння новими потенційними власниками (такими як суверенні фонди добробуту та державні підприємства) стратегічних активів. Можемо констатувати, що суверенні фонди добробуту («СФД») мають значні фінансові ресурси та вплив на міжнародну торгівлю. Зокрема, під час іпотечної кризи в США 2006-2008-х років СФД інвестували значні обсяги коштів у ряд західних банків, а саме: CitiGroup, Merrill Lynch, UBS та Morgan Stanley. Однак така фінансова допомога була сприйнята

неоднозначно, оскільки іноземні держави отримали значний вплив над вітчизняними фінансовими установами. Такий контроль може зашкодити національним інтересам за умови його використання з політичних мотивів [27]. Крім цього, основним ризиком в діяльності СФД вказують непрозорість їх звітності, що інколи призводить до неможливості встановлення реальної мети та дійсних інтересів, якими обумовлюється залучення коштів. Як зазначає Карапетян О.М. «уряди, наприклад, можуть використовувати СФД з метою контролю над компаніями в будь-яких важливих галузях іншої країни з метою сприяння їх власної політичної програми або можуть загрожувати національній безпеці іншої країни» [28; с. 67].

Непрозорий механізм діяльності суверенних фондів добробуту потребував від держав та міжнародної спільноти в цілому вжиття рішучих заходів. Деякі країни на національному рівні встановили правове регулювання діяльності СФД. Зокрема, США прийняла Закон про іноземні інвестиції та національну безпеку 2007 року, що встановлює посилений контроль під час придбання іноземним урядом або державним підприємством іншої країни американського активу [29]. На рівні країн-членів ОЕСР були прийняті так звані «Принципи Сантьяго», які покликані сприяти доброчесному управлінню, підзвітності та прозорості СФД [30].

Окремо слід також зазначити прийняття ОЕСР ряду актів, які містять рекомендації щодо необхідності збереження та розширення відкритого міжнародного інвестиційного середовища одночасно задовольняючи потреби країн у захисті їх національної безпеки. Міжнародна організація відзначає, що прийняття Керівних принципів щодо інвестиційної політики країни-одержувача стосовно національної безпеки «послугувало орієнтиром для розробки політики для 39 країн, які приєдналися до цього акту, а також для багатьох інших, що не приєдналися» [31; с. 7].

В найближчі роки свого подальшого розвитку така політика протекціонізму не отримала, оскільки фінансово-економічна криза 2008-2009 років тимчасово знизила увагу до цієї сфери [31; с. 6]. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що питання впровадження більш жорстких заходів щодо допуску іноземних інвестицій стає більш

актуальним саме в кризових ситуаціях. З відлигою та відновленням країн після скрутного становища їх економік та критичної інфраструктури актуальність згаданої сфери іде на спад.

В подальшому приблизно в 2015 році означена проблема знову загострилась. ОЕСР, виокремлюючи основні причини «ренесансу» протекціонізму у сфері іноземного капіталу, відзначив їх схожість з причинами початку 2000-х років:

- «Побоювання щодо інвестицій, що походять з менш прозорих економік, та участь іноземних суб'єктів господарювання;
- Побоювання, що володіння іноземним інвестором стратегічного об'єкту може загрожувати національній безпеці держави, обмежуючи різноманітність постачальників певних товарів чи послуг, на додаток до традиційних ризиків шпигунства та саботажу;
- Технологічні зміни та зростаюча «чутливість» та кількість конфіденційної інформації;
- Більш непохитна та нестримна позиція деяких країн у глобальній економічній та стратегічній конкуренції» [31; с. 7]

Таким чином, можна сформулювати наступні загрози у зв'язку із залучення іноземного капіталу:

- поглинання вітчизняних компаній «може призвести до втрати контролю над стратегічно важливими об'єктами національної економіки» [32];
- витіснення національного товаровиробника (якщо іноземному інвестору надаються кращі умови у порівнянні з вітчизняними);
- скуповування іноземним інвестором компаній з метою усунення конкурентів; що в результаті негативно впливає на економічну конкуренцію та призводить до виникнення монополій [32];
- збільшення залежності стратегічних об'єктів/сфер від іноземних капіталовкладень або ж іноземних технологій;

- «скуповування об'єктів критичної інфраструктури з подальшим доведенням їх до банкрутства чи блокування їх роботи або припинення діяльності із подальшим вивезенням або знищенням виробничих потужностей за межі України» [6: с. 139];

- «використання вітчизняних компаній для перенесення на них екологічно шкідливих циклів виробництва, застарілих технологій» [32].

З урахування зазначеного вище автор вважає за необхідне визначити сучасні та прогнозовані тенденції розвитку світової інвестиційної політики у сфері допуску іноземного капіталу:

- 1) Урізноманітнення та удосконалення механізмів перевірки та попередження загроз для національної безпеки;
- 2) Розширення стратегічних сфер, інвестиції в які підлягають скринінгу;
- 3) Поява нових шляхів поширення загроз для національної безпеки;
- 4) Розширення видів трансакцій, що підлягають скринінгу

Надалі охарактеризуємо кожен тенденцію окремо. Щодо першого пункту, то в усіх країнах з розвинутою та перехідною економікою в тому чи іншому вигляді завжди існували певні засоби для регулювання притоку інвестицій, їх допуску, а також перевірки на ризики для національної безпеки. Однак в більшості випадків такі механізми були більш формальними (наприклад, державна реєстрація іноземних інвестицій в Україні до 2016 року). Серед найбільш поширених були та досі залишаються такі механізми регулювання допуску інвестицій, як процедури реєстрації та ліцензування.

Враховуючи те, що кожна країна зважає на власні потреби та навіть традиції ведення внутрішньої та зовнішньої політик, на законодавчому рівні почали з'являтися все більше різноманітних механізмів, завданням яких полягає в уникненні негативних наслідків для національної безпеки країни у превентивному порядку. Такі механізми отримали назву «інвестиційної політики стосовно національної безпеки. При цьому, деякі країни встановили окремі механізми щодо перевірки іноземних інвестицій на

ризика для національних інтересів, відмежовуючи при цьому складову запобігання негативних наслідків для економічної конкуренції. В свою чергу інші країни створили єдиний механізм, а також уповноважений орган, компетенція якого охоплює як оцінка впливу інвестицій на національні інтереси, так і на конкуренційну складову [31; с. 13].

За інформацією опублікованою ОЕСР нещодавно з'явилась ще одна група механізмів, які надають повноваження компетентним посадовим особам «втручатися в існуючі правовідносини власності» [31; с. 13]. Такі механізми використовуються урядами різних країн разом із іншими «інструментами», що надають можливість «втрутитися» в діяльність об'єкту стратегічної галузі в будь-який час.

Серед таких механізмів можна виокремити наступні інструменти, визначені національним законодавством різних країн

- Широкі повноваження, надані компетентному органу державної влади, щодо можливості втрутитися в діяльність стратегічного підприємства в момент здійснення трансакції та після її закінчення незалежно від прийнятого раніше рішення [31; с. 21];

- Нормативне закріплення «Золотих акцій», що передбачають «збереження контролю держави над підприємствами, що мають загальнодержавне та стратегічне значення для економіки та безпеки країни, та протидіють розмиванню державної долі корпоративних прав у підприємствах, що тривалий час повинні знаходитися під контролем держави» [33; с. 2];

- Спеціальні угоди, що укладаються з іноземним інвестором в момент здійснення інвестицій, які, зокрема, можуть передбачати виконання інвестором додаткових умов та наявність державного контролю, що здійснюється шляхом проведення перевірок на предмет дотримання умов угоди;

- Передбачена можливість перегляду трансакцій, що не були повідомлені уповноваженому органу за добровільною процедурою [31; с. 21].

Найбільш поширеними на сьогодні є два перших види механізмів втручання. Щодо першого пункту, то довгий час скринінг прямих іноземних інвестицій асоціювався лише із разовою оцінкою та не передбачав необхідності постійного моніторингу за вже закінченою трансакцією. Однак сучасні загрози для національної безпеки потребують ширших повноважень, зокрема, можливості надання імперативних вказівок щодо продажу активів допустимому інвестору, якщо первісний набув ознак «ворожості» для національних інтересів країни (наприклад, такими повноваженнями наділений Комітет з іноземних інвестицій США).

На відміну від першого механізму, «золоті акції» з'явилися досить давно, ще у Великобританії. Наприкінці 20-го століття «золота акція» широко використовувалась європейськими країнами разом із проведенням приватизації державного майна. Саме таким чином, уряди намагалися зберегти певний контроль над підприємством, що приватизувалось. Основними позитивними фактором використання цього механізму замість залишення об'єкту в державній власності є незначний обсяг витрат на його утримання, проте залишення значного рівня контролю за об'єктом, оскільки «золота акція» дозволяє мати право голосу в управлінні підприємством без необхідності великого обсягу капіталовкладень з боку держави. Кунтий Н. Я. визначає наступні переваги механізму «золота акція»:

- «захист компаній стратегічних секторів національної економіки разом з переведенням їх у приватну власність як однієї із найбільш ефективних форм власності;
- гарантія добросовісної поведінки іноземного інвестора, виконання ним інвестиційних зобов'язань щодо об'єкта вкладень;
- можливість держави контролювати технології, які використовує підприємство, щодо їх впливу на довкілля» [32].

З 2000-х років така інституція, як «золота акція» зазнала критики у зв'язку з лібералізацією інвестиційної політики та «посиленням інтеграційних процесів (насамперед, утворенням ЄС)» [32]. Однак, наразі ми можемо спостерігати відновлення окресленого механізму. Так, у 2019 році Франція розширила механізм

«золотої акції», щоб ефективно управляти ризиками, що стосуються національної безпеки. Крім того, у квітні 2020 року певні зміни прийняла і Фінляндія. Уряд вирішив знизити кількість акцій в деяких стратегічних підприємствах, які перебувають у державній власності, до 33,4%, залишаючи при цьому контроль над прийняттям стратегічних рішень [34; с. 12]

Що стосується України, то Кунтий Н. Я., надаючи оцінку різним дослідженням у цій сфері наголошує на недостатній розвинутості вказаної інституції в українському правовому регулюванні. Дослідник зазначає, що проявом механізму «золотої акції» в Україні є, зокрема, «можливість розірвання чи визнання недійним на вимогу Фонду державного майна України договору купівлі-продажу певного об'єкта в разі невиконання інвестором взятих на себе зобов'язань» [32]. Так, відповідно до частини 2 статті 26 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» до договору купівлі-продажу об'єкту можуть вноситись зобов'язання, які були передбачені умовами аукціону, наприклад, «збереження основних видів діяльності підприємства, технічне переозброєння, модернізація виробництва (сума інвестицій) та енергомодернізації об'єкта» [35].

У порівнянні з правами, які, зазвичай, надає «золота акція» державам (наприклад, можливість накладати вето на зміну статуту, на проведення реорганізації, на стратегічні рішення, як от купівля чи продаж активів), повноваження, надані Фонду державного майна України, є незначними. Таким чином, вірно зауважує Кунтий Н.Я стосовно того, що «механізм «золотої акції» відкриває перед державою значно більші можливості впливу на діяльність АТ та участі в управлінні ним» [32], а у зв'язку з викликами сьогодення, на нашу думку, Україні варто розглянути можливість впровадження такої інституції на законодавчому рівні в повній мірі, за зразком вищеперелічених країн.

Водночас із диверсифікацією та удосконаленням механізмів скринінгу відбувається розширення стратегічних сфер, залучення інвестицій в які підлягає скринінгу. Традиційно, уряди висловлювали занепокоєння у зв'язку з присутністю інвестора в стратегічних галузях, особливо у військово-промисловому секторі,

оскільки означене підвищує ризик шпигунства та диверсії. Як наслідок, країни приділяли особливу увагу перевірці іноземних інвестицій у сфері виробництва продукції військового призначення, а також перевірці інвестицій у нещодавно приватизовані підприємства у стратегічних галузях. Так, наприклад, у 1980-х роках для іноземних інвесторів відкрилась можливість придбати підприємства у сфері виробництва та розподілу електроенергії, залізничного транспорту, водопостачання та телекомунікацій.

Проте з розвитком технологій з'являються нові сектори, які також потребують нагляду за допуском до них іноземного капіталу. Такими сферами, зокрема, є:

- Засоби масової інформації (держави зосереджують увагу на захисті плюралізму медіа);
- Персональні дані, а також підприємства, що контролюють такі дані;
- Активи, що визнаються критичними для захисту харчової безпеки;
- Новітні технології (штучний інтелект, нано- та біотехнології);
- Критично важливі сектори охорони здоров'я (як відповідь на виклики пандемії Ковід-19).

Остання згадана сфера стала дійсно поширеною лише під час Ковід-19. З початком пандемії уряди країн вдаються до впровадження більш жорстких заходів з перевірки прямих іноземних інвестицій, а також до розширення секторів економіки, що підлягають скринінгу. Так, у заяві Міністра фінансів Bruno Le Maire йдеться про те, що «у цей час економічної кризи ми повинні гарантувати захист наших стратегічних компаній. Тому ми будемо підтримувати 10-відсотковий поріг для перевірки іноземних інвестицій у Франції» [36]. У зв'язку з цим Франція тимчасово до 31 грудня 2021 року перевірятиме прямі іноземні інвестиції з країн, що не входять до ЄС/ЄЕЗ, що спрямовані на купівлю лише 10% прав голосів замість прийнятих раніше 25% [37; с. 23].

До того ж Франція додала біотехнології до переліку стратегічних сфер, інвестиції в які підлягають скринінг [38; с. 93]. В свою чергу Іспанія призупинила введення

певних пільг та преференцій для іноземних інвесторів до червня 2021 року [37; с. 73]. Крім того, в Німеччині відзначають більш прискіпливі перевірки ринку медичних досліджень та розробок, а також розширення сектору охорони здоров'я [37; с. 29].

Зазначена політика пояснюється, серед іншого, тим, що переважна більшість держав є економічно вразливими в такі нестабільні часи. Задля збереження здоров'я нації країни вдавалися та досі вдаються до введення жорстких карантинних заходів. Такі дії уряду в свою чергу призводять до негативних наслідків для бізнесу країни, зокрема, скорочення або закриття виробництва. Водночас держави витрачають значні кошти на підтримку бізнесу, надаючи компаніям та фізичним особам-підприємцям податкові канікули та інші пільги. У зв'язку з цим відбувається недонадходження до бюджету, утворюється дефіцит. В цей час іноземні інвестиції видаються особливо привабливими, однак за відсутності механізму перевірки таких капіталовкладень наслідком може стати послаблення національної безпеки країни.

Як вірно зауважує Karl P. Sauvant фінансова криза та рецесія можуть гальмувати зростання протекціонізму у сфері надходжень прямих іноземних інвестицій, оскільки країни знаходяться в пошуку іноземного капіталу задля підтримки вітчизняних компаній, а також виходу їх із рецесії. Однак криза може навпаки посилити протекціонізм, особливо якщо надається перевага національним інтересам, стимульованим терміновими «розпродажами» внутрішніх активів (як це відбувалось під час азійської фінансової кризи 1990-х років [39; с.8]).

Разом із розширенням стратегічних сфер відбувається поява нових шляхів поширення загроз національній безпеці. У своєму звіті ОЕСР виокремлює наступні шляхи передачі ризиків:

- Шпигунство та диверсія (такий спосіб існував з самого початку регулювання допуску прямих іноземних інвестицій і досі залишається найбільш небезпечним саме для військової та прикордонної інфраструктури);
- Перешкоджання роботі критичної інфраструктури, яка була приватизована у 1980-х роках або пізніше;

- Перебої з постачанням або припинення постачання (лише деякі країни визначають це як ризик, наприклад, ОЕСР зазначає серед таких Францію з посиланням на її Валютно-фінансовий кодекс [31; с. 28]);
- Витік інформації, новітніх технологій або персональних даних (такий ризик виник із переходом до інформаційного суспільства);
- Залежність від єдиного постачальника (у контексті наглядом за монопольним становищем деяких компаній) [31; с. 28].

Останньою, але не менш важливою тенденцією є розширення видів трансакцій, що підлягають скринінгу. В більшості випадків таке розширення означає зменшення порогових показників для перевірки трансакції. Зокрема, вирішальний вплив інвестора більше не є орієнтиром для проведення перевірки трансакції. Механізм скринінгу може бути застосовано навіть при придбанні 1-10% частки підприємства стратегічної сфери [31; с. 29].

Однак нововведенням є також оцінка трансакцій, які в кінцевому результаті навіть не передбачають набуття права власності. Зокрема, під час оренди приміщень стратегічних підприємств, здійснення публічних закупівель задля потреб критичної інфраструктури, використання обладнання чи приміщень в стратегічних галузях, а також міжнародне дослідницьке співробітництво. Наявність правовідносин з іноземним інвестором в означених сферах може викликати ті ж занепокоєння, що і трансакції з набуття права власності на корпоративні права, в підприємстві стратегічної галузі [31; с. 11].

Таким чином, інститут контролю за допуском іноземних інвестицій не є новизною в механізмах регулювання інвестиційної діяльності у світовій спільноті. Попри значне пожвавлення інвестиційних потоків, актуальність перевірки іноземних капіталовкладень пояснюється загальним розумінням розвинутих країн в необхідності збереження власної економічної незалежності від залучених коштів, захисті національної безпеки та інших національних інтересів. Задля безпечного залучення іноземних інвестицій та отримання тільки позитивного ефекту від таких

трансакцій, встановлювались різні механізми контролю, які зумовили появу загальної «інвестиційної політики стосовно національної безпеки».

1.3 Значення та основні ознаки скринінгу прямих іноземних інвестицій

Відповідно до статистики ЮНКТАД обсяг притоку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у світі в 2019 році склав 1,5 трлн. дол. США, порівняно із 13 млрд. дол. США в 1970 році. [40]. Такі результати характеризують значний вплив глобалізації на активізацію інвестиційних процесів, що в свою чергу є важливим чинником для розвитку економіки та добробуту населення. Як стверджує Грицко Р.Ю., Гринишин Г.М. значний обсяг іноземних капіталовкладень «виступає одним із головних каналів передачі технічних, технологічних та організаційних інновацій, спрямованих на підвищення ефективності виробництва» [25; с. 145].

Проте, як було розглянуто раніше, залучення іноземного капіталу може мати і негативні наслідки. Задля попередження негативного впливу на національну безпеку та економічну конкуренцію, держави розгорнули законотворчу діяльність щодо імплементації механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій в національне законодавство.

Слід зазначити, що введення механізму скринінгу не передбачає повного закриття ринків країн від іноземних інвестицій, а лише сприяє захисту національних інтересів шляхом ретельнішої перевірки мети, цілей та впливу залучених іноземних капіталів. Як вірно зауважує Carlos Esplugues Mota більшість держав стимулюють залучення іноземних інвестицій, проте разом з тим «багато з них все частіше починають застосовувати більш вибіркового підхід щодо них» [41; с. 445]. Це в свою чергу означає, що прямі іноземні інвестиції, як правило, вітаються, однак у деяких випадках довготривале збереження та захист стратегічної інфраструктури переважає над короткостроковою користю від притоку додаткових фінансових ресурсів.

Значення інституту скринінгу іноземних інвестицій в повній мірі розкривається у важливості його застосування для всіх заінтересованих сторін інвестиційних правовідносин, а саме: іноземних інвесторів, підприємств стратегічної сфери, держави та її громадян.

Для інвестора наявність процедури скринінгу в країні, в підприємства якої планується здійснення інвестицій, означає можливість визнання його надійності та добросовісності, а також гарантоване збільшення присутності на ринку та законне отримання прибутку шляхом урізноманітнення активів.

Для підприємств, що здійснюють діяльність у стратегічних сферах, механізм скринінгу гарантує залучення чесних інвесторів з бездоганною репутацією та перевіреним джерелом походження інвестицій.

Для держави та її громадян перевірка здійснюваних іноземних інвестицій дає можливість об'єктивної оцінки впливу інвестицій на національну безпеку країни, її національні інтереси та відповідно права і свободи громадян, а також забезпечення економічного розвитку, збереження робочих місць, дотримання соціальних гарантій та уникнення домінування іноземного капіталу в стратегічних сферах [42, с. 4].

Оскільки більшість країн вже має свій механізм скринінгу необхідно визначити його основні характеристики:

1) По-перше, істотне значення має визначення конкретних сфер, які підлягають скринінгу (стратегічні сфери).

Кожна країна на власний розсуд визначає перелік секторів економіки, в яких потрібно проводити оцінку іноземних інвестицій. Перелік секторів є умовним позначенням, оскільки деякі країни проводять скринінг незалежно від сфери, а залежно від фінансових та порогових показників. Країни акцентують увагу на тих сферах, де можливий доступ до чутливої інформації. В переважній частині скринінг інвестицій здійснюється в секторах, де задіяні інформаційні технології, інновації, військове виробництво та поставки. Разом такі сфери часто називають «критичною інфраструктурою».

Як вказує Бірюков Д.С. та Кондратов С. І. значення терміна «критична інфраструктура» дещо відрізняється в різних країнах, але ці відмінності не є суттєвими [43; с.4]. За таких умов наведемо визначення, що міститься в законодавстві США, відповідно до якого під критичною інфраструктурою розуміються «системи та об'єкти, фізичні чи віртуальні, настільки життєво важливі для Сполучених Штатів, що недієздатність або знищення таких систем або об'єктів згубно впливає на національну безпеку, національну економіку, здоров'я або безпеку населення, або має своїм результатом будь-яку комбінацію з перерахованого вище» [44].

Таким чином, можна виділити два підходи до визначення стратегічних сфер:

- Визначений перелік стратегічних сфер (наприклад, Франція, Італія);
- Всі сфери контролюються (Канада, Китай).

2) По-друге, види трансакцій, а також відсоткові та фінансові порогові показники, які є вирішальними при визначенні необхідності скринінгу тих чи інших ПІІ.

Необхідно зауважити, що не завжди перевірка здійснюється за вартістю трансакції. Неважливо, яка матеріальна вартість трансакції, головне, яке значення має об'єкт або актив, над яким набувається контроль іноземним інвестором за результатами завершення трансакції. Наприклад, Європейська Комісія уточнює, що підставою для перевірки може слугувати навіть купівля маленького стартапу, який «може мати відносно низьку вартість, проте може становити стратегічну цінність у сфері досліджень та технологій» [45;1].

Проте, в більшості випадків застосовуються фінансові та відсоткові порогові значення. Так, в Німеччині встановлені наступні порогові показники: набуття 10% і більше госуючих акцій в німецьких підприємствах компаніями-нерезидентами Німеччини, а також набуття 10 або 25% (в залежності від економічного сектору) голосуючих акцій в німецькому підприємстві компаніями-нерезидентами Європейського Союзу [46; с. 49].

3) По-третє, органи, що здійснюють проведення процедури скринінгу в різних юрисдикціях.

Перевірка може здійснюватися як спеціальними органами (США, Канада), так і іншими регуляторними органами (конкурентні відомства – Австралія, Великобританія; податкові органи, регулятори у сфері телекомунікацій, енергетики, які можуть «блокувати» іноземні інвестиції).

4) По-четверте, співвідношення з антимонопольним регулюванням та розподіл відповідних повноважень між компетентними органами.

Більшість держав мають чітке розмежування скринінгу інвестицій та контролю над концентраціями, що включає окремі процедури та органи (рішення по скринінгу та концентрація не пов'язані).

Однак існують також країни, де скринінг інтегрований в процес отримання дозволу на концентрацію. В цьому контексті варто виокремити Великобританію, оскільки згадана країна має у своєму розпорядженні механізм скринінгу, який тісно взаємопов'язаний з процедурою отримання дозволу на концентрацію. Так, перевірка розпочинається з повідомлення Державного секретаря, направленою Управлінню з питань конкуренції та ринків (Антимонопольний орган Великобританії) про можливі негативні наслідки для національних інтересів у разі здійснення трансакції. Управління повинно розглянути зазначене повідомлення та трансакцію стосовно як питань національної безпеки, так і питань економічної конкуренції. Перевірка триває 40 днів, а результатом стає звіт Управління для Державного секретаря. Висновок, викладений у звіті щодо питань національної безпеки та конкуренції є обов'язковим та остаточним для Державного секретаря [46;129]. Таким чином, антимонопольний орган Сполученого Королівства паралельно з питаннями захисту економічної конкуренції займається скринінгом ПП.

Отже, можемо виокремити наступні чотири ознаки інституту скринінгу прямих іноземних інвестицій, які є вирішальними під час застосування механізму скринінгу урядами країн, що законодавчо передбачили існування означеної процедури: 1)

визначення стратегічних сфер; 2) визначення трансакцій, що підлягають перевірці; 3) визначення компетентних органів; 4) розмежування з антимонопольним регулюванням.

Висновки до розділу 1

Скринінг прямих іноземних інвестицій - це широке поняття, під яким розуміються повноваження компетентних органів держав здійснювати нагляд, контролювати, розслідувати, оцінювати, дозволяти, в тому числі з певними зобов'язаннями, або забороняти здійснення прямих іноземних інвестицій.

Аналіз історії становлення скринінгу ПІІ дає змогу оцінити еволюцію означеного механізму. Відомо, що перші передумови регулювання допуску іноземних інвестицій зародились ще у 19 столітті. Тоді технологічний прогрес дозволив вийти транснаціональним компаніям на новий рівень, міжнародний, та привнести власні кошти до загального фінансового потоку. З часом країни перейшли до політики лібералізації іноземного капіталу, промотуючи у власному внутрішньому регулюванні пільги та преференції для іноземних інвесторів. Однак, у зв'язку з декількома світовими, а також національними, кризовими ситуаціями та періодами питання допуску іноземних інвестицій у конкретні галузі, підприємства, яка вважаються стратегічними, загострилось.

Як вже було проаналізовано, прямі іноземні інвестиції мають не виключно позитивний ефект на економіку, у деяких випадках ПІІ можуть становити ризик для національної безпеки або ж національних інтересів. За таких умов більшість країн з розвинутою та перехідною економіками розробили власні механізми скринінгу, щоб адресувати та попереджати відповідні загрози. Основні передумови можна пояснити наступним:

- наразі технології виступають ключовим фактором міжнародної конкурентоспроможності серед країн. У зв'язку з цим країни зацікавлені та здійснюють відповідні заходи з перевірки інвестицій, щоб не допустити передачу стратегічних або потенційно стратегічних технологій;

- підприємства, що належать до стратегічних (наприклад, такі підприємства зустрічаються у військовій сфері, природно-ресурсній і тд) зазвичай мають у своєму розпорядженні «чутливу» інформацію, а також необхідні для повноцінного

функціонування держави об'єкти, системи та технології. За таких умов, держави вживають заходів або уникнути концентрацію значного іноземного капіталу в стратегічних галузях, а також не допустити, щоб стратегічні підприємства перебували під контролем іноземних інвесторів.

Світ і надалі йде шляхом деталізації механізмів скринінгу, розширення сфер або ж об'єктів, інвестиції в які підлягають скринінгу. А такі кризові явища як пандемія Ковід-19 лише підштовхують країни до більш жорстких заходів.

Оскільки не існує єдиного механізму, кожна країна може встановити власну процедуру скринінгу, визначити уповноважений орган та фінансові або ж відсоткові пороги залежно від особливостей економіки, стратегічних напрямків та зовнішньоекономічних зв'язків з різними країнами.

Отже, в ситуації, що склалась на сьогодні, у зв'язку з ще більшою «чутливістю» даних, зміною способів поширення загроз для національних інтересів, вкрай важливо об'єднати досвід впровадження різних механізмів, що перешкоджають настанню негативних наслідків для національних інтересів, усіх іноземних юрисдикцій, та співпрацювати у визначеному напрямку. Окремо слід відзначити, що країнам, у яких досі відсутній механізм скринінгу (включно з Україною), важливо інтегрувати означений механізм в найближчий час.

РОЗДІЛ 2 ЗАСТОСУВАННЯ СКРИНІНГУ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

2.1 Скринінг прямих іноземних інвестицій: досвід Сполучених Штатів Америки

На сьогодні у США діє найсуворіша процедура перевірки прямих іноземних інвестицій.

По-перше, на відміну від інших країн, США вже давно використовує механізм скринінгу, а також існує відповідний орган - Комітет з іноземних інвестицій у США («Комітет»). Комітет був створений у 1975 році, але не відразу розпочав виконувати функції, які на нього покладено зараз. Наразі комітет є міжвідомчою комісією, яка розглядає будь-які іноземні придбання американських активів на загрозу національній безпеці. У 2018 році CFIUS було реформовано: порівняно з попередніми роками, орган отримав досить широкі повноваження щодо проведення розслідувань та блокування іноземного капіталу. Наразі Комітет проводить експертизу інвестицій незалежно від показників впливу іноземного інвестора (кількість акцій або частка інвестора).

По-друге в США існує дворівнева система скринінгових органів (Комітет - Президент). Навіть якщо Комітет дозволить трансакцію, Президент наділений повноваженнями заблокувати такі інвестиції. І навпаки, якщо Комітет забороняє інвестиції, інвестор може звернутися за дозволом до Президента.

Однак перевірка не обмежується лише вищезазначеними органами. Так, наприклад, Комітет з оцінки участі іноземних держав у секторі телекомунікаційних послуг Сполучених Штатів Америки уповноважений "розглядати заявки та ліцензії на ризики для національної безпеки та інтереси правоохоронних органів, пов'язані з такими ліцензіями".

Водночас існували випадки, коли такі органи, як Комісія з комунальних послуг та транспорту у Вашингтоні та Комісія з комунальних послуг у Айдахо, відмовляли у затвердженні угоди щодо придбання канадською державною компанією Hydro One

американської компанії Avista (США) на 5 млрд. доларів. Відповідно до позиції органів "запропонована угода про злиття не захищала належним чином Avista або її клієнтів від політичного та фінансового ризику, а також не забезпечувала переваг для клієнтів, як того вимагає законодавство штату" [47].

По-третє, сфера дії "критичних технологій" дуже широка і становить 27 видів. Насправді, будь-яка транзакція за участі іноземного інвестора, яка може призвести до контролю над бізнесом у США, може перевірятися Комітетом з іноземних інвестицій. До того ж контроль визначається дуже широко (може становити навіть менше 10% прав голосу).

По-четверте, перевірка ППІ може бути на момент здійснення трансакції та в будь-який час після, іншими словами, транзакція може перевірятися, навіть якщо вона була здійснена кілька років тому. Наприклад, уряд США скасував придбання Grindr, додатку для знайомств з міркувань національної безпеки. Комітет зацікавився заявкою лише через рік після її придбання. Як і інші сайти знайомств, Grindr «зберігає дані користувачів, включаючи їх уподобання, місцезнаходження та ВІЛ-статус». З цієї причини США прагнули попередити відтік персональних даних (особливо «чутливої» інформації про стан здоров'я) своїх громадян. Занепокоєння було викликано також і тим, що серед користувачів додатку були високопосадовці. Комітет надав китайському інвестору імперативну вказівку продати свою частку [48].

Що ще дуже важливо в системі механізму перевірки США, так це те, наскільки насправді широкі повноваження у Президента? У березні 2018 року Дональд Трамп заблокував придбання американської компанії на 1,4 млрд доларів великим китайським інвестором (Broadcom та Qualcomm). Слід зазначити, що блокування поглинань президентом раніше застосовувалося лише в рідкісних випадках, і це був другий раз за три місяці Президента Трампа. Ще слід додати, що колишніми президентами США було заблоковано лише три трансакції, і всі з китайськими інвесторами.

Таким чином, Сполучені Штати Америки, як правило, стимулюють залучення іноземних інвестицій. Однак національна безпека завжди була і залишається пріоритетною для уряду США при оцінці будь-якої угоди про придбання американських активів, в якій брали участь іноземні інвестори, особливо китайські. Отже, цей ризик змусив національні органи влади посилити режим перевірки іноземних інвестицій, додавши сектори, що підлягають скринінгу, та розширивши визначення іноземних інвестицій.

2.2 Скринінг прямих іноземних інвестицій: європейський досвід

Європейський Союз захищає свій внутрішній організований ринок від різного іноземного впливів залежно від кризових явищ (наприклад, пандемія Ковід-19), а також політичної ситуації. Якщо в 1960-70-х роках американський іноземний капітал був небажаним для ЄС, то буквально 10-20 років таким небажаним капіталом став японський. Сьогодні загальноновизнаною тенденцією не лише в ЄС, а й в інших країнах (особливо в США) є блокування транзакцій за участю Китаю. Також буде цікаво простежити, як будуть розвиватися інвестиційні відносини між ЄС та Великобританією у зв'язку з Brexit, наскільки інвестиції Англії в практичному розрізі будуть піддаватися оцінці країнами ЄС і навпаки.

ЄС, на відміну від США, не має єдиної системи скринінгу. У 2019 році Європейський парламент прийняв Регламент 2019/452, що передбачає загальноєвропейський режим скринінгу ПІІ та може вплинути на окремі держави-члени або ЄС загалом. Регламент набув чинності 11 жовтня 2020 р.

В Регламенті зазначається, що держави-члени повідомляють про прямі іноземні інвестиції, що підлягають скринінгу. Крім того, прийнятий акт дозволяє іншим державам-членам або Європейській комісії висловити свої висновки щодо допуску інвестицій, які мають бути враховані при прийнятті рішення.

Однак Регламент передбачає, що держави-члени можуть визначати власні механізми скринінгу ПІІ, і містить лише загальні вказівки щодо того, що слід враховувати при скринінгу ПІІ. Так, наприклад, Рада Європейського Союзу рекомендує країнам членам звертати увагу на вплив іноземних інвестицій в наступні сфери:

- «критичні технології та продукцію подвійного призначення, включаючи штучний інтелект, робототехніку, напівпровідники, кібербезпеку, аерокосмічну промисловість, оборону, зберігання енергії, квантові та ядерні технології, а також нанотехнології та біотехнології;
- постачання важливих ресурсів, включаючи енергію чи сировину, а також продовольча безпека;
- доступ до «чутливої» інформації, включаючи особисті дані, або можливість контролювати таку інформацію; або
- незалежність та плюралізм засобів масової інформації» [7].

Разом з тим в Регламенті зазначаються додаткові чинники, на які пропонується звертати увагу при прийнятті рішення щодо допуску іноземного капіталу. Вказані чинники, серед іншого, включають, державну частку в інвесторі (тобто наскільки компанія контролюється урядом іноземної держави), чи здійснював іноземний інвестор діяльність, що негативно впливають на безпеку або громадський порядок у будь-якій державі-члені; або чи існує серйозний ризик участі іноземного інвестора в незаконних або злочинних діях [7].

Крім того, Регламент вимагає від держав-членів повідомляти Європейську комісію про існуючі механізми скринінгу. Станом на 30 квітня 2021 року 18 країн мають власні механізми скринінгу.

Маючи загальне розуміння напряду інвестиційної політики ЄС, також важливо звертати увагу на окремі країни та конкретні кейси.

У Франції перевірка ПП застосовується до інвесторів, що не входять до ЄС, та французьких інвесторів, які контролюються іноземними інвесторами. Дозвіл потрібен, наприклад, для придбання інвестором, що не входить до ЄС, контрольного пакету акцій французької компанії, всього або частини бізнесу французької компанії або 33,33% прав голосу (знижено до 25% у 2019 році та до 10% у 2020 році) французької компанії. Критичною інфраструктурою у Франції було визначено оборонну сферу, енергетику, транспорт, охорону здоров'я, електронні комунікації, обробку даних, засоби масової інформації, безпеку харчування [46; с. 43].

Досить часто трапляються випадки, коли уповноважені органи чи уряди чітко не вказують обґрунтування блокування трансакції. Однак, на противагу цьому, всіляко затримують отримання компаніями спеціальних дозволів, підтверджень та інших необхідних дозвільних документів. Таким чином, у червні 2019 року не відбулось злиття Fiat-Chrysler/Renault. Після політичного тиску уряду Франції компанії відмовили від запланованого злиття. Варто зазначити, що у грудні 2019 року Fiat-Chrysler об'єднався з PSA, іншим французьким автовиробником [49].

Незвичною є також інша справа щодо блокування трансакції між французькою компанією Photonis, що спеціалізується на розробці, виробництві та продажі технологій фотосенсорів та американською компанією Teledyne Technologies, яка виробляє аерокосмічну та оборонну електроніку [50]. Незвичність полягає у наступному:

- Це перша трансакція із американською компанією, що прямо заборонена французьким урядом. Франція має ефективне співробітництво з США, і вважається одним із сильних союзників, у зв'язку з цим відмова видається неоднозначною. Крім цього відмова була надана після року переговорів, де компанія Teledyne пропонувала альтернативні варіанти здійснення інвестиції, однак усі пропозиції були відхилені урядом;

- Трансакції за участю компаній, що займаються аерокосмічною діяльністю майже не блокують [51].

В своєму повідомленні уряд Франції зазначив, що рішення було прийняте з метою захисту стратегічних інтересів [50].

Окремо також розглянемо Німеччину, яка здійснює скринінг в 3 секторах:

- «Сектор А: Військовий/секретний державний інформаційний сектор;
- Сектор В: Сектор критичної інфраструктури; та
- Сектор С: Інші можливі стратегічні підприємства» [46; с.49].

При цьому компанія, що набуває у власність німецький актив, повинна повідомляти Федеральне міністерство економіки та енергетики (уповноважений щодо скринінгу іноземних інвестицій орган):

- «у Секторі А: у разі прямого або опосередкованого придбання підприємством-нерезидентом ЄС частки у розмірі 10% та більше в німецькому суб'єкті господарювання;

- у Секторі В: у разі прямого або опосередкованого придбання підприємством-нерезидентом ЄС частки у розмірі 10% та більше в німецькому суб'єкті господарювання;

- у Секторі С: за загальним правилом повідомлення не вимагається. Однак у критичних випадках рекомендується» [46; с.49].

Далі розглянемо трансакції, що були заблоковані компетентними німецькими органами. Зокрема, у 2016 році Німеччина заблокувала угоду між Fujian та Aixtron за рекомендацією CFIUS [52]. Крім цього, в 2018 році німецький уповноважений орган наклав вето на угоду між 50hertz і SCGG. Таким чином, Німеччина фактично заблокувала доступ китайського інвестора до критичної енергетичної інфраструктури [53].

У грудні 2020 року Німеччина також заблокувала трансакцію з участю китайської компанії. Зокрема, було зупинене придбання, компанії, що займається супутниковими та радіолокаційними технологіями IMST дочірньою компанією

виробника ракет China Aerospace and Industry Group (CASIC), що контролюється державою, через ризики для національної безпеки [54].

Отже, більшість країн-членів ЄС мають незалежну політику відбору інвестицій, оскільки в ЄС не існує єдиного механізму. Однак Європейська комісія, прийнявши Регламент 2019/452, створила координацію між країнами, дозволяючи їм ділитися своїм досвідом у розслідуваннях, оцінках та заборонах на інвестиції.

Висновки до розділу 2

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що країни з розвинутою економікою мають у своєму розпорядженні деталізовані, прописані за стандартами найкращої юридичної техніки, закріплені на законодавчому рівні, механізми скринінгу прямих іноземних інвестицій.

Означені механізми є досить диверсифікованими та ілюструють різноманітні потреби окремо взятих країн для управління ризиками стосовно національної безпеки. Так наприклад, в процедурах скринінгу іноземних інвестицій в зарубіжних країнах відсутній єдиний підхід щодо визначення стратегічних сфер, встановлення критеріїв ризикових трансакцій та власне розподілу повноважень між компетентними органами, уповноваженими на перевірку, оцінку та надання дозволу на здійснення правочинів за участі іноземних капіталовкладень.

З проведеного аналізу зрозуміло, що найжорсткіший механізм скринінгу закріплений в законодавстві США. За проведення означеної процедури відповідає спеціальний державний орган – Комітет з іноземних інвестицій у США, крім того окремими повноваженнями наділені також Президент Сполучених Штатів та деякі відомчі комісії в деяких стратегічних галузях економіки. Контроль за здійсненням іноземних інвестицій відбувається в будь-який час, незалежно від моменту завершення трансакції.

Що стосується досвіду європейських країн, необхідно зауважити, що в ЄС відсутня єдина система скринінгу іноземних інвестицій. Однак, в 2019 році Європейським парламентом було прийнято Регламент 2019/452, що містить загальні рекомендації щодо допуску ПІІ та застереження щодо обмеження їх негативного впливу на держави-члени або ЄС загалом. Держави-члени мають повідомляти Європейську комісію про існуючі механізми скринінгу інвестицій, так станом на 2021 рік, означений механізм закріплений законодавством 18 європейських країн.

Попри наявність чітко регламентованих процедур із перевірки ПІІ, в ЄС прослідковується певна непослідовність в обмеженні залучення іноземних капіталів.

Так наприклад, у Франції під заборону здійснення інвестицій нерідко підпадають американські компанії, незважаючи на ефективне співробітництво урядів означених країн. В Німеччині обмежень частіше за все зазнають китайські інвестори. Уряд ФРН, як й інші країни (особливо Сполучені Штати), із обачністю та застереженням ставиться до інвестицій, з китайським походженням.

В цілому ж, всі розвинуті країни розуміють важливість інституту скринінгу іноземних інвестицій та вживають всіх необхідних заходів для його розвитку та вдосконалення. Збереження економічної незалежності, захист національної безпеки та обмеження іноземного впливу на об'єкти критичної інфраструктури в стратегічних галузях є пріоритетом в інвестиційних політиках таких країн як США, Великобританія, ФРН, Франція тощо.

РОЗДІЛ 3 ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ СКРИНІНГУ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1 Законодавче регулювання допуску прямих іноземних інвестицій в Україні

Нормативно-правове регулювання України у сфері іноземних інвестицій є багаторівневим та розгалуженим. Як вірно зауважує Світлична Ю.О. «особливістю вітчизняного інвестиційного законодавства є те, що окремі аспекти в інвестиційній сфері регулюються нормами господарського, фінансового, валютного, податкового, митного, банківського, цивільного й земельного законодавства» [55; с. 114]. На думку Гуткевича С.О. це пов'язано з тим, що «інвестиційна діяльність за своїм правовим характером є складною, і суб'єкти вступають у різного роду суспільні відносини. а тому правове регулювання інвестиційної діяльності має міжгалузевий характер». [56, с. 38]

Базове законодавче регулювання іноземних інвестицій міститься в законі України «Про інвестиційну діяльність», який встановлює загальні принципи інвестиційної діяльності в Україні, незалежно від місцезнаходження/реєстрації інвестора. Більш детально питання іноземного інвестування регулює закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та «Про режим іноземного інвестування» (**«Закон про іноземні інвестиції»**). Зокрема, останній закон визначає види та форми іноземних інвестицій, надає іноземним інвесторам державні гарантії, які, серед іншого, включають гарантії від змін законодавства, націоналізації, компенсації та відшкодування збитків, спричинених незаконною поведінкою державних органів, гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності, а також репатріації доходів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій [57].

Окрім згаданих положень Закон про іноземні інвестиції також містить розділ щодо контролю за здійсненням іноземних інвестицій. На сьогодні він складається лише з однієї статті, якою встановлено обов'язок подання статистичної звітності про здійснення іноземних інвестицій. Однак, до 25 червня 2016 року цей розділ також

складався із статей про державну реєстрацію іноземних інвестицій. Зокрема, відповідно до статті 13 Закону про іноземні інвестиції в редакції від 11 серпня 2013 року іноземний інвестор мав право на пільги та гарантії лише за умови реєстрації інвестиції в Україні. Зазначена адміністративна процедура була обтяжливою для інвесторів і швидше формальною (реальної перевірки та наслідків не несла), тому із набуттям чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов’язкової державної реєстрації іноземних інвестицій» від 31 травня 2016 року, державна реєстрація іноземних інвестицій була скасована, і пільги та гарантії тепер доступні іноземному інвестору без необхідності реєструвати такі інвестиції. Таким чином, наразі Україна не має загального механізму допуску та перевірки іноземних інвестицій.

Як вказує Грицко Р.Ю., Гринишин Г.М. «деякі важливі питання залучення іноземних інвестицій регулюються не лише базовим законодавством, але й [...] правовими актами про приватизацію, підприємництво, інноваційну діяльність, цінні папери та фондовий ринок, концесії»[25; с. 147]. До таких актів відносять Закон України «Про державно-приватне партнерство», Закон України «Про угоди про розподіл продукції», Закон України «Про концесію», Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» та інші.

Відповідно до українського законодавства певними видами підприємницької діяльності можуть займатися лише державні підприємства (наприклад, виробництво банкнот). Так, відповідно до статті 33 Закону України «Про Національний банк України» лише Національний банк здійснює виготовлення банкнот і монет [58].

Зауважимо також, що в деяких сферах законодавство встановлює заборону для іноземців та іноземних юридичних осіб володіти певним об’єктом. Наприклад, незважаючи на зміни земельного законодавства відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», іноземцям та іноземним юридичним особам все ще заборонено володіти землею сільськогосподарського призначення в Україні.

Крім того, згідно зі статтею 12 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» іноземні суб'єкти господарювання не можуть бути засновниками українських телерадіокомпаній. Більше того, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності провайдерів програмної послуги багатоканальних цифрових ефірних телемереж із загальнонаціональним покриттям» від 3 жовтня 2019 року ввів додатковий ряд обмежень щодо іноземної власності та участі в українських телерадіоорганізаціях та провайдерах програмної послуги. Зокрема, компаніям, зареєстрованим у будь-якій юрисдикції, зазначеній в Офшорному переліку, а також резидентам держав-агресорів (як це визнано Верховною Радою України) заборонено (1) створювати та (2) бути акціонерами/учасниками (прямо чи опосередковано) в українських телерадіокомпаніях. Окрім цього, згаданий закон дозволяє лише громадянам України бути кінцевим бенефіціарним власником (контролером) цифрового провайдера [59].

Варто зазначити, що на противагу обмеженням в надходженні інвестицій в деякі сфери, прослідковується загальна тенденція щодо зняття окремих обмежень або встановлення на законодавчому рівні механізмів, які б стимулювали інвестувати в Україну. Так, наприклад, до 29 січня 2020 року випробування та виробництво ракет могли здійснювати лише державні компанії. Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння розвитку космічної діяльності та залучення інвестицій у космічну галузь України» космічна галузь відкрилась і для приватних компаній.

13 лютого 2021 року також набрав чинності Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні», який має сприяти відновленню інвестиційної активності в Україні. Відповідно до Закону держава надає підтримку інвестору із загальною сумою інвестицій від 20 мільйонів євро у вигляді пільг, податкових, митних преференцій, а також фінансової допомоги у розмірі до 30% від суми інвестицій у проєкт [60].

Крім цього, в 2019 році відбувалась реформа приватизації. Із прийняттям нового Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»

втратив чинність Закон України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації». Відтепер кількість об'єктів державної власності, відкритих для українських та іноземних інвесторів значно збільшилась.

Отже, виконаний аналіз нормативно-правової бази у сфері допуску іноземних інвестицій підтверджує, що Україна є відкритою для іноземних інвестицій і, не зважаючи на деякі обмеження в окремих секторах економіки, більшість законодавчих нововведень спрямована на розвиток інвестиційної привабливості України: залучення інвестицій та встановлення пільг для іноземних інвесторів.

Проте, на сьогоднішній день Україна залишається однією з тих країн, де досі не впроваджений механізм скринінгу ПІІ. Так, Теленик С.С. вірно доходить висновку щодо «найбільшої прогалини саме з боку правових наук, особливо адміністративного права, в рамках якого і має бути визначений адміністративно-правовий зміст скринінгу інвестицій в об'єкти критичної інфраструктури» [6; с. 136].

Крім того, в Україні відсутній спеціальний орган, що здійснює оцінку впливу іноземних інвестицій на національну безпеку. Де-факто таку функцію виконує Антимонопольний комітет України у вигляді контролю за концентраціями та узгодженням діями. Однак, питання перевірки та оцінки здійснюваних інвестицій щодо ризиків, які ті несуть для національної безпеки та/або громадського порядку, виходить за межі повноважень такого органу.

Таким чином, на рівні вітчизняного законодавства дотепер залишається невирішеним питання контролю та перевірки здійснюваних ПІІ. OECD у своєму звіті зазначає, що деякі країни ініціюють впровадження механізму скринінгу через певні події. Так, наприклад, в маленькій європейській країні уряд намагався зупинити поглинання підприємства компанією, пов'язаною з організованою злочинністю, однак не знайшов для цього достатніх правових підстав. Інша країна, Нідерланди, розглядала в 2019 році можливість підвищити ефективність механізму скринінгу в телекомунікаційному секторі [31 ;с. 17] . Як повідомляється, після «ворожого» поглинання голландської телекомунікаційної компанії KPN мексиканським

підприємством Нідерланди змінили своє ставлення і в результаті вже 1 жовтня 2020 року набув чинності Закон «Про Сектор Телекомунікацій (Небажаний контроль)». [61].

Для цілей проведення подальшого дослідження щодо становлення законодавчого регулювання означеного інституту в Україні виникає необхідність встановлення історичних передумов, які зумовили чергову активізацію законотворчої діяльності в сфері здійснення іноземних інвестицій.

Необхідність запровадження означеного регулювання зумовлена, зокрема, останніми подіями щодо залучення іноземних інвестицій у стратегічні галузі української економіки. Так, наприклад, актуальність закріплення на законодавчому рівні певного механізму допуску іноземних інвестицій в Україні пов'язана з «гучним» розглядом справи щодо купівлі китайським інвестором українського стратегічного авіабудівного підприємства «Мотор Січ».

Служба безпеки України через суд домоглась арешту акцій ПАТ «Мотор Січ». Водночас, Антимонопольний комітет України впродовж кількох років розглядав справу про концентрацію. Крім того, неодноразово влада США висловлювала занепокоєння такою трансакцією.

Так, в серпні 2019 року the Wall Street Journal писав, що радник президента США з національної безпеки Джон Болтон прагне не допустити купівлю Китаєм українського підприємства "Мотор Січ" [62]. В інтерв'ю радіомовної організації Джон Болтон також згадував нечесні торгові практики Китаю (зокрема, корупційні). Більш того, на одній із прес-конференцій Джон Болтон прямо заявив про викрадення Китаєм військових технологій США, а саме технологій американських літаків F-35. До того ж колишній радник президента США з національної безпеки згадав, що США вже має механізм захисту стратегічних галузей, в той час як Україна «теж мала б розглянути таку можливість», перш ніж дозволити китайські інвестиції [63].

А вже в серпні 2020 року Секретар Штатів Майкл Помпео «висловив стурбованість США з приводу «ворожих» інвестицій КНР в Україну, включаючи зусилля Пекіна щодо придбання виробника двигунів Мотор Січ» [64].

США зайняли також і активну позицію, додавши китайську авіаційну компанію «Skyrizon», яка придбала акції українського виробника авіадвигунів, компанії «Мотор Січ», до санкційного переліку кінцевих споживачів товарів військового призначення (MEU). Посольство США в Україні прокоментувало такі дії наступним чином: «хижацькі інвестиції та придбання технологій компанією «Skyrizon» в Україні становлять неприйнятний ризик перенаправлення їх на кінцеві військові потреби в КНР» [65].

В свою чергу українські урядовці також неодноразово висловлювали стурбованість згаданими китайськими інвестиціями. Однак, як вірно зауважує Теленик С.С. «внаслідок нерозроблення механізму адміністративно-правового регулювання «сумнівність у доцільності» [окремих інвестицій] не може набути правових форм»[6; с. 136].

Водночас, зважаючи на відсутність альтернативних правових засобів зупинити «вороже» поглинання, вже 28 січня 2021 року указом №29/2021 Президент ввів рішення Ради національної безпеки і оборони України, що запроваджує санкції проти китайських інвесторів українського авіаційного підприємства «Мотор Січ» [66]. Невдовзі після вказаних подій секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данілов заявив про майбутню націоналізацію ПАТ «Мотор Січ» .

Разом із тим в прес-релізах Development Construction Holding, партнера китайських інвесторів з купівлі «Мотор Січ», вказується на грубі порушення з боку державних органів і уряду України, які, серед іншого, становлять: порушення термінів розгляду заяви в Антимонопольному комітеті України та відсутність законних підстав відмовляти в дозволі на концентрацію, а також порушення корпоративних прав акціонерів компанії «Мотор Січ» [67]. Наразі китайські інвестори ініціювали інвестиційний спір проти держави Україна. Інвестори вказують

на експропріацію їх інвестицій та порушення двосторонньої угоди з Китаєм про захист інвестицій. Збиток було оцінено в розмірі 3,5 млрд. доларів США.

Отже, в результаті зазначених подій та через відсутність закріпленого на законодавчому рівні механізму оцінки впливу іноземних інвестицій на національну безпеку, рішення, прийняті державою у цій справі, підлягатимуть перевірці на законність в інвестиційному арбітражі.

Окремо слід врахувати, що випадки, подібні до справи «Мотор Січ», зазвичай, не є одиничними і, на нашу думку, можуть виникнути у майбутньому. Так, Постановою Кабінету Міністрів України № 1229 від 9 грудня 2020 року було виключено зі складу Державного концерну «Укроборонпром» 17 підприємств [68]. Виключені підприємства планується приватизувати, зокрема, станом на 16 квітня 2021 року ДК «Укроборонпром» вже передав до сфери управління Фонду державного майна України 15 державних підприємств та корпоративні права ще 2 акціонерних товариств. При цьому підприємства вважаються такими, що «втратили своє значення для обороноздатності країни» [69]. Однозначність такого твердження викликає сумнів, оскільки до придбання китайським інвестором акцій ПАТ «Мотор Січ» зазначене підприємство вибуло з державної власності у зв'язку з його приватизацією, і було виключене з переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.

Враховуючи вище викладене, законодавець розуміє необхідність запровадження правового регулювання інституту скринінгу ПІІ та наразі вживає заходів щодо врегулювання означеної сфери правовідносин.

3.2 Проблемні питання становлення інституту скринінгу іноземних інвестицій в Україні

Як вже підкреслювалося раніше скринінг як законодавчий інститут вже сформувався і злагоджено працює в багатьох розвинутих державах. Більше того, багато країн, що розвиваються, невдовзі після головних економічних гравців, також імплементували відповідний механізм на законодавчому рівні. Що ж стосується

України, наша держава тільки розпочинає процес становлення інституту скринінгу іноземних інвестицій. У зв'язку з цим логічно постає питання доцільності та необхідності рецепції саме такого міжнародного досвіду, зважаючи на досить низькі показники інвестиційної привабливості України, порівняно навіть із сусідніми країнами.

Так, відповідно до Рейтингу Doing Business 2020 року, що складається Світовим Банком, експерти відзначили покращення в показнику «отримання дозволів на будівництво», «реєстрація власності» та «захист міноритарних інвесторів», що дозволили Україні піднятися з 71 місця та посісти 62 серед 190 країн світу [70; с. 4]. Однак, порівняно з країнами-сусідами, що займають вищі щаблі, Україні необхідно звернути особливу увагу на такі сфери, як оподаткування, реєстрація бізнесу, банкрутство тощо.

Окремим показником є Індекс інвестиційної привабливості, що визначається Європейською Бізнес Асоціацією. Згідно з даними другого півріччя 2020 року індекс склав 2,4 з 5 можливих за шкалою Лайкерта. За останні 7 років це найнижчий показник і порівняти його можна лише з четвертим кварталом 2013 року, коли індекс склав 1,81. За результатами опитування респондентів лише 4% вважають інвестиційний клімат України сприятливим, тоді як 78% - несприятливим. Водночас більше 90% респондентів відзначають слабку судову систему та високий рівень корупції як фактори, що негативно впливають на інвестиційний клімат [71].

Крім того, відповідно до статистичної інформації за 2019 рік надходження прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України склали 2531,1 млн. дол. США. Починаючи з 2010 року гірший показник був лише у 2014 та 2017 роках [72]. Не зважаючи на те, що Державна служба статистики ще не оприлюднила статистичну інформацію за 2020 рік, у зв'язку з пандемією коронавірусу можна з впевненістю спрогнозувати зниження надходжень прямих інвестицій і надалі.

Грицько Р.Ю. та Гринишин Г.М. влучно висловились щодо проблем надходження іноземних інвестицій в Україну, зазначаючи, що «інвестори не мають впевненості у захищеності та прибутковості своїх інвестицій, відсутність ефективного правового захисту та гарантій, що зумовлені другою хвилею світової економічної кризи, стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища, недосконалістю національного законодавства, а також військовою агресією на Сході України, формують нові виклики, з якими країна не мала справ за часів своєї незалежності» [25; с. 142].

А за словами Вербицької Г.Л. «низька інвестиційна активність іноземних інвесторів пов'язана з: відсутністю надійного законодавства, яке б захищало права приватних інвесторів; відсутністю механізму реалізації наявних нормативних актів; неточністю податкового регулювання і його непередбачуваністю навіть протягом року; відсутністю ефективної інфраструктури для іноземного підприємництва; економічною і політичною нестабільністю» [73; с. 51]

Підсумовуючи вищевикладені результати досліджень, частка іноземних капіталовкладень на українському ринку є досить незначною. Водночас, чинником, що стримує іноземного інвестора від капіталовкладень в Україну є, серед іншого, неефективне законодавче регулювання інвестиційної діяльності. За таких умов встановлення на законодавчому рівні країни механізму, що направлений на перевірку визначеного переліку трансакцій щодо залучення іноземних інвестицій та їх можливе обмеження, є доволі суперечливим.

З одного боку, законодавче закріплення механізму скринінгу ускладнить і без того забюрократизовану українську нормативно-правову базу у сфері регулювання інвестиційної діяльності. Такі заходи, в свою чергу, сприятимуть створенню додаткових перешкод та обтяжень для іноземного інвестора при інвестуванні в Україну. Разом з цим, встановлення механізму скринінгу інвестицій передбачає виконання компетентним органом владних повноважень, що, зазвичай, створює сприятливі умови для виникнення корупційogenних ризиків.

З іншого боку, механізм скринінгу наближає Україну до високих стандартів захисту національної безпеки, запроваджених у розвинутих країнах. В таких країнах як США, Франція, Німеччина інвестори вважають процедуру скринінгу звичайною практикою, оскільки кожна країна є суверенною і незалежною та має право визначати курс розвитку у сфері іноземних інвестицій (шляхом лібералізму або протекціонізму) на власний розсуд, таким чином, щоб сприяти добробуту населення цієї країни. До того ж «єдині і зрозумілі правила є основою уникнення комплаєнс-ризиків та завжди привабливі для інвесторів» [74].

Крім цього, питання введення скринінгу стосується надзвичайно важливої сфери компетенції держави – національної безпеки. Під національною безпекою мається на увазі безпека кожного громадянина України. Зважаючи на ситуацію, що склалась на Сході України, а також застосування країною-агресором засобів та методів інформаційної боротьби як одних із найважливіших складових інструментарію гібридної війни, необхідність контролю таких сфер, як оборонна промисловість, телекомунікації, криптографічний захист інформації, є більш ніж доцільною.

Крім того, на думку Теленика С.С. «нині захист критичної інфраструктури здійснюється в рамках державної політики у сфері національної безпеки та виступає її елементом. Однак багатоальтернативність реалізації загроз, їхня нелінійна природа чітко продемонстрували недостатню ефективність наявного механізму захисту об'єктів критичної інфраструктури» [75; с. 1]. За таких умов важливість скринінгу важко переоцінити.

Як зазначалося вище, створення додаткових компетентних органів державної влади та виконання ними своїх адміністративних функцій може створювати сприятливі умови для виникнення корупційних відносин. Крім того, процедура скринінгу вводиться саме в стратегічних сферах, що обумовлює особливу значимість для інтересів держави. У зв'язку з цим доцільним є аналіз Законопроєкту, яким планується запровадити скринінг іноземних інвестицій у стратегічні суб'єкти господарювання.

Згаданий Законопроект був вперше опублікований Мінекономіки ще у травні 2020 року. Тоді розробники акту запросили громадськість та бізнес до обговорення означеного проекту, від яких отримали чимало слушних зауважень і пропозицій. 20 січня 2021 року Уряд нарешті схвалив довгоочікуваний проект, однак порівняно з першою редакцією суттєвих змін він не зазнав. Вже 3 лютого 2021 року Законопроект було зареєстровано у Верховній Раді України.

Серед позитивних змін можна виокремити чітко закріплення видів діяльності, що мають стратегічне значення. Перша редакція згадувала лише діяльність в оборонно-промисловій та телекомунікаційній сферах, що, в свою чергу, було занадто широким для трактування. Зареєстрований законопроект налічує до 40 таких видів діяльності.

При складанні переліку видів діяльності, що мають стратегічне значення для національної безпеки, законотворцям необхідно звертати особливу увагу на доречність та орієнтованість цих видів діяльності саме на потреби України. Не зважаючи на це, більшість пунктів списку запозичена із Федерального закону Російської Федерації від 29.04.2008 N 57-ФЗ, російського відповідника у сфері перевірки іноземних інвестицій. На думку автора, рецепція в цьому питанні є недоречною і нівелює будь-які спроби захисту саме української національної безпеки. В українському законопроекті види діяльності, що є стратегічними, мають бути сформовані самостійно та незалежно від будь-якої країни, спираючись на власний досвід.

Варто також зазначити, що законотворець недостатньо чітко визначив деякі види діяльності, у зв'язку з чим, інвестору буде непросто зрозуміти, «чи здійснює потенційний об'єкт інвестицій діяльність у стратегічній сфері» [80].

Крім того, згадування поліграфічної діяльності та діяльності редакції або видавця видається необґрунтованим та неактуальним, оскільки швидкість поширення інформації вже досить довгий час не залежить від потужностей видавництва, а в більшій мірі залежить від поширення даних в мережі Інтернет.

На противагу необхідності виключення поліграфічної діяльності, доречним було б включення до переліку стратегічних сфер діяльність у сфері телебачення та радіомовлення. Як влучно зауважує Рахімов В. В. «інформаційні технології застосовуються майже у всіх сферах нашого життя, що в свою чергу безпосередньо впливає на людину, суспільство і державу. Все частіше інформаційні технології використовуються для маніпулювання свідомістю, впливу та управління людьми. Комунікаційними каналами виступають масмедіа та всесвітня мережа Internet, які створюють так звану викривлену реальність, у якій відбувається формування підпорядкованості свідомості ідеям, які пропагуються ЗМІ, що робить людину відкритою і беззахисною перед маніпулятивними технологіями» [76; с. 71]. Із занепокоєнням щодо аспекту інформаційної безпеки висловлюється і Дорошкевич А. С., зазначаючи, що «бурхливі події, які відбуваються в Україні, є наслідком прояву такої [гібридної] війни: потік інформації стає все менш і менш керованим, а управління збройними та не збройними конфліктами перемістилося з поля бою в інформаційний простір». [...] Усі сучасні медійні технології активно застосовуються в гібридній війні, і в першу чергу телебачення, тому що воно не потребує розумової діяльності для сприйняття інформації. [77; с. 22]. А, отже, сфера телебачення та радіомовлення має значний вплив на українське суспільство в контексті протистояння різних політичних ідеологій.

Крім того, згадана сфера характеризується резонансними подіями щодо закриття медіа, зокрема тих, що вважаються пов'язаними з країною-агресором. Так, 2 лютого 2021 року указом Президента України були введені санкції РНБО проти телеканалів "112", "ZIK" та "NewsOne", які того ж дня припинили своє ефірне мовлення [78]. Разом з тим, у Верховній Раді України вже півтора роки очікується розгляд законопроекту про медіа, яким планується забезпечити фінансову прозорість такої діяльності. Відтак, можна впевнено стверджувати, що сфера телебачення і радіомовлення є стратегічною для української держави, а важливість її закріплення в законопроекті №5011 не викликає сумнівів.

Окремо слід також зупинитись на адміністративній складовій законопроекту, а саме: які органи здійснюватимуть скринінг прямих іноземних інвестицій, яким чином закріплені повноваження компетентних органів та виписано процедуру прийняття управлінських рішень.

Законопроект встановлює обов'язок для іноземного інвестора, який планує здійснити інвестиції у підприємства стратегічних сфер, отримати погодження на здійснення інвестицій. Так, відповідно до ст. 6 Законопроекту скринінг іноземних інвестицій може складатись із двох етапів. На першому етапі центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі («**Мінекономіки**»): (1) проводить перевірку повноти наданої інформації відповідно до переліку, зазначеного в проєкті; (2) визначає, чи підлягають іноземні інвестиції оцінці їх впливу [79]. Водночас проєкт не визначає критеріїв, якими повинно керуватись Мінекономіки при вирішенні другого питання. Таким чином, наявні дискреційні повноваження, які дозволяють Мінекономіки на власний розсуд оцінювати юридичний факт (фактичний склад), внаслідок чого інвестиції можуть підлягати оцінці їх впливу. У зв'язку з цим суттєво підвищується можливість суб'єктивного впливу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на рішення, що приймається [80]. Такий корупціогенний ризик може призвести до можливості вільного тлумачення Мінекономіки порядку реалізації власних повноважень, а також до виникнення в іноземних інвесторів додаткових правових чи організаційних обтяжень.

Другий етап настає лише за умови підтвердження факту необхідності оцінки іноземних інвестицій. Надалі Мінекономіки повідомляє про відповідне рішення іноземного інвестора та Міжвідомчу комісію з питань оцінки впливу іноземних інвестицій («**Комісія**»). При чому невизначеним залишається форма і правова природа такого «повідомлення». Крім цього, в інвесторів відсутня можливість оскаржити згадане повідомлення, як можливий вид рішення органу виконавчої влади. На думку автора, «повідомленню» має бути надана форма та правова природа офіційного документу-рішення, а інвесторам надано право на оскарження такого рішення,

прийнятого із застосуванням дискреційних повноважень, що буде необхідною додатковою гарантією, яка сприятиме усуненню корупційних факторів.

Комісія здійснює оцінку на підставі критеріїв, які повинен визначити Кабінет Міністрів України. Подібна практика насамперед застосовується, щоб уникнути перевантаження нормативно-правових актів процедурними питаннями. Однак автор повністю погоджується із думкою, що зазначені критерії «є чи не найкритичнішим фактором для розуміння того, наскільки Законопроект обмежуватиме приплив іноземних інвестицій в Україну. Інвестиційна привабливість України значною мірою залежить від того, чи будуть такі критерії оцінки чіткими й об'єктивними, чи надаватимуть вони державним органам значні дискреційні повноваження щодо допущення або недопущення іноземних інвестицій в Україну» [1]. У зв'язку з цим доцільно закріпити критерії на законодавчому рівні та «зробити їх максимально об'єктивними і зрозумілими для іноземних інвесторів» [1].

Суттєвим недоліком законопроекту є відсутність загального строку процедури з моменту її ініціювання. Проектом закону визначено кінцевий термін здійснення оцінки інвестицій, який складає 45 днів, однак лише для інвесторів, які купують об'єкти державної власності. За такого формулювання незрозуміло, чи поширюється вказаний термін на інших іноземних інвесторів. Відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи відсутність загального строку свідчить про нечіткість встановленої проектом нормативно-правового акта адміністративної процедури, що створює умови для виникнення корупційних відносин. Ефективним способом усунення нечіткості адміністративної процедури є встановлення точного строку [80].

Ще однією істотною умовою законопроекту, на якій варто зупинитись окремо, є подвійний контроль з боку Антимонопольного комітету України. У більшості країн сфери нагляду за іноземними інвестиціями та захисту конкуренції розмежовані, що включає, серед іншого, окремі процедури та органи. До того ж рішення щодо погодження іноземних інвестицій та дозвіл на концентрацію не пов'язані між собою. Наприклад, у Франції трансакція може бути заборонена, навіть якщо

антимонопольний орган надав дозвіл, а в Німеччині Антимонопольний орган оцінює концентрацію виключно з точки зору конкуренції. Звичайно, у деяких країнах процедури скринінгу та контролю за концентраціями пов'язані (Австралія, Китай), а іноді навіть проводяться одним органом (Великобританія, знову ж таки Російська Федерація). Проте розробники Законопроєкту стали на позицію розмежування цих сфер регулювання та мали за мету відділити непритаманну Антимонопольному комітету України («АМКУ») функцію нагляду за іноземними інвестиціями під час розгляду заяв на концентрацію. Для цього передбачили створення спеціального органу – Міжвідомчу комісію з питань оцінки впливу іноземних інвестицій (Комісія), а також наділення додатковими повноваженнями Мінекономіки.

В кінцевій редакції Законопроєкту погляди розробників свого логічного завершення не дістали. Зокрема, в перехідних положеннях АМКУ надано повноваження повернути заяву про надання дозволу на концентрацію у разі відсутності погодження від Комісії. З цього випливає повноваження Комітету визначати, чи належить трансакція до стратегічної сфери та чи може вона негативно вплинути на національну безпеку. Встановлення зазначених повноважень АМКУ є «недоцільним, оскільки механізм скринінгу та механізм контролю за концентрацією мають різну мету: скринінг здійснюється для запобігання загроз національній безпеці, а контроль за концентраціями – для запобігання монополізації товарних ринків, зловживання монопольним становищем та обмеження конкуренції» [1].

На додаток до згаданих недоліків, законопроєкт також потребує термінологічних уточнень, усунення технічних та логічних неузгодженостей. Наприклад, ст. 4 Проєкту передбачає проведення моніторингу підприємств у стратегічних сферах. Моніторинг може включати в себе широкий спектр дій - від звітування підприємств до проведення планових та позапланових перевірок, що, звичайно, збільшує тиск на бізнес. При цьому в Законопроєкті відсутнє визначення поняття «моніторинг».

Крім цього, до правочинів, які підлягають оцінці, зокрема, належать такі, що надають іноземним інвесторам управлінські функції. Законодавство України не містить такого терміну і так само, як і термін «моніторинг», його можна дуже широко

тракувати. В результаті інвестору доведеться отримувати висновки Мінекономіки, аби дізнатись, чи підпадає правочин під дію Законопроєкту.

Що ж до логічних та технічних недоліків, то формулювання абз. 5 ч. 2 Законопроєкту дозволяє зробити висновок, що оцінці підлягають усі угоди (крім купівлі-продажу та міни), за якими переходить право власності на акції, незалежно від відсотку цих акцій. Таким чином, інвестору необхідно буде отримувати погодження при укладенні договору дарування навіть щодо 1% акцій, що суперечить початковій умові абзацу про 10% акцій.

Насамкінець, зазначимо умови, якими слід доповнити проєкт закону, щоб останній відповідав найкращим практикам нормотворення:

- Відповідальність недобросовісних інвесторів;
- Можливість отримання погодження за певних умов або шляхом виконання певних зобов'язань;
- Можливість проведення консультацій з Мінекономіки та/або Комісією;

Резюмуючи, механізм скринінгу є безумовно важливою ініціативою для України, однак задля його імплементації законопроєкт повинен відповідати принципу правової визначеності, верховенства права, а також найкращим стандартам юридичної техніки. Механізм має бути зрозумілим для інвесторів. На цьому етапі Законопроєкт потребує ґрунтового доопрацювання. Зокрема, він має характеризуватися дотриманням балансу між правами інвесторів та повноваженнями органів державної влади. Такий баланс досягається шляхом передбачення в проєкті закону процесуальних прав та гарантій для іноземних інвесторів, включаючи, але не обмежуючись, можливістю оскарження, консультаціями та правовою визначеністю у термінах розгляду запиту. Крім цього, варто переглянути перелік видів діяльності, що мають стратегічне значення, на доцільність та актуальність кожного виду для України. А також повністю відділити функції Антимонопольного комітету України та органу з питань оцінки впливу іноземних інвестицій.

Висновки до розділу 3

Не зважаючи на те, що нормативно-правове регулювання залучення іноземних інвестицій містить певні обмеження щодо участі іноземного капіталу, разом із тим загальною тенденцією для України залишається інвестиційна лібералізація: надання інвесторам додаткових пільг та преференцій, скасування обмежень щодо участі іноземних інвесторів в суб'єктах господарювання, розширення переліку об'єктів державної власності можливих для приватизації, спрощення тих чи інших адміністративних процедур.

Однак така відкритість економіки містить суттєві недоліки, що яскраво ілюструє справа ПАТ «Мотор Січ» та її подальший розвиток в напрямку націоналізації підприємства у зв'язку із наявними ризиками для національної безпеки. Як наслідок, в міжнародному інвестиційному арбітражі за позовом китайського інвестора проти держави Україна розглядатиметься багатомільярдна інвестиційна справа. Означених ризиків, пов'язаних із придбанням акцій згаданого підприємств, можливо уникнути шляхом застосування скринінгу прямих іноземних інвестицій. Проте такий механізм в Україні відсутній, а його доцільність викликає сумнів через і так низьку інвестиційну привабливість країни.

На думку автора, враховуючи комплексний аналіз наявної ситуації з інвестиційною кліматом України, зроблено висновок щодо необхідності імплементації означеного механізму у вітчизняне законодавство, оскільки вплив деяких іноземних інвестицій на стратегічні об'єкти може створити загрозу, зокрема для національної безпеки України. Такий фактор без сумніву перевищує згадані недоліки впровадження інституту скринінгу ПІІ щодо можливого негативного впливу на інвестиційний клімат в Україні.

У зв'язку з цим розглянуто законопроект, внесений до Верховної Ради України, щодо регулювання допуск іноземних інвестицій у стратегічних галузях економіки, яким планується імплементувати оцінку впливу іноземних інвестицій на ризики для

національної безпеки. Серед іншого, аналізуючи зміст наявного проєкту було виявлено ряд недоліків, усунення яких є першочерговою задачею законодавця.

Так наприклад, значного доопрацювання потребує питання незбалансованості прав інвесторів та повноважень компетентних державних органів під час здійснення перевірки іноземних інвестицій, а також усунення подвійного контролю з боку Антимонопольного комітету України. Необхідно конкретизувати перелік стратегічних сфер та випадки обов'язкової оцінки іноземних інвестицій, а також встановити чіткий строк проведення означеної процедури. Крім того, законопроект характеризується відсутністю орієнтованості на конкретні потреби українського суспільства, а саме ігнорується необхідність запровадження скринінгу в сфері телекомунікацій і радіомовлення. Також потребують усунення ряд логічних помилок, пов'язаних із недосконалістю юридичної техніки. Антикорупційне експертиза вказала на наявність корупціогенних ризиків, які безумовно необхідно виключити із законопроекту, що стосується питань національної безпеки.

Вказані доопрацювання законодавчої ініціативи слід врахувати, щоб уникнути неефективного використання механізму скринінгу іноземних інвестицій, яке може фактично нівелювати мету його запровадження.

ВИСНОВКИ

В усі часи купівля-продаж корпоративних прав та інші правочини, пов'язані з веденням інших бізнес-процесів, часто переслідувались різними мотивами та чималою кількістю об'єктивних передумов. Зазвичай інтереси інвестора включають, зокрема, бажання поглинути конкурента, вийти на новий ринок або ж залучити додаткові ресурси, в тому числі у вигляді отримання доступу до нових технологій, які перебувають у власності підприємства, яке планується до придбання.

У зв'язку з швидкими темпами технологічного розвитку, переходом до інформаційного суспільства, розширенням потенціалу Китаю та пандемією Covid-19, знову актуалізувалось питання перевірки прямих іноземних інвестицій. Як зазначалося, перевірка прямих іноземних інвестицій виконує кілька функцій: захист внутрішнього ринку від "ворожих" інвестицій, сприяння локальному бізнесу та інвестування у високотехнологічні галузі.

Водночас, із запровадженням механізму скринінгу, країни залишаються відкритими для інвестицій. Тому такий механізм може бути використаний як в країнах з розвиненою економікою, так і в країнах, що розвиваються. Більше того, такий механізм вже розглядається як стандартна практика у багатьох розвинених країнах. Враховуючи це, інвестори відповідним чином структурують та складають трансакційні документи, додаючи отримання дозволу на здійснення інвестицій як умову до закриття трансакції.

Сполучені Штати Америки проводять найбільш жорстку політику відбору прямих іноземних інвестицій. Оцінюючи інвестиції протягом більше сорока років, Сполучені Штати значно розвинули як свою законодавчу базу, так і свою систему компетентних органів.

Європейський Союз також посилює свою позицію з вказаного питання, розвиваючи докладні рекомендації щодо політики скринінгу. На сьогодні 18 країн-членів ЄС мають власний механізм та практику перевірки інвестицій. Водночас країни, в яких досі відсутність механізму скринінгу, зобов'язані звітувати щодо

надходження прямих іноземних інвестицій. Таким чином, добре організована комунікація між країнами дозволяє обмінюватися досвідом та приймати зважені рішення не тільки для добробуту власного населення, але й всього Європейського Союзу.

Наразі Україна перебуває на стадії розробки власної політики скринінгу. Для нас важливо вивчати досвід більшості країн, де встановлено механізм скринінгу, особливо близьких до нас країн за економічними характеристиками. А також при здійсненні власної законотворчої діяльності орієнтуватися на іноземний досвід нормотворчої техніки.

Як країна з економікою, що розвивається, Україна не повинна покладатися виключно на досвід Сполучених Штатів Америки у створенні системи скринінгу, оскільки США має більш стабільну економіку та меншу залежність від іноземних інвестицій. У зв'язку з цим, орієнтація лише на досвід США позбавить Україну певних можливостей щодо залучення інвестицій та зробить її менш доступною для інвесторів.

Крім цього, порівняно з високою деталізацією та точністю адміністративних процедур скринінгу прямих іноземних інвестицій, що містяться в профільних іноземних законодавчих актах, в українському законопроекті наявні широкі дискреційні повноваження компетентних органів, переважає невизначеність критеріїв оцінки інвестицій, а також неоднозначність запропонованих стратегічних сфер.

Підсумовуючи викладене вище, механізм перевірки іноземних інвестицій у тому вигляді, в якому він є зараз, є відносно новим інструментом захисту національної безпеки та суспільних інтересів, завдяки якому країни попереджають ризики для національних інтересів конкретної країни. Однак, зазначений інститут еволюціонує та видозмінюється разом із викликами, що постають перед урядами різних країн та людством в цілому. Можемо спрогнозувати подальше поширення механізму скринінгу та його можливу уніфікацію на регіональному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загороднюк Г. А., Рудик Д. А. Скринінг іноземних інвестицій в Україну – ризик закрити двері для іноземних інвесторів. ЮРИСТ&ЗАКОН. 2021. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014494.
2. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/screening>.
3. Разумнова Л. Л., Мигалева Т. Е. Рост политического и экономического влияния Китая в современном мире: плюрализм мнений. Международная торговля и торговая политика. 2019. № 4. С. 42–64. URL: <https://doi.org/10.21686/2410-7395-2019-4-42-64>.
4. Сіліна І. В. Скринінг ефективності інвестицій природоохоронного призначення. Інвестиції: Практика та досвід. 2011. № 16. С. 18–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_16_6.
5. Казанкова Т. Н. Об особенностях правового регулирования допуска иностранных инвесторов: административно-правовой аспект. Вопросы экономики и права. 2019. № 10. С. 19–22. URL: https://law-journal.ru/files/pdf/201910/201910_19.pdf.
6. Теленик С.С. Адміністративно-правові основи скринінгу інвестицій в об'єкти критичної інфраструктури. Підприємництво господарство і право. 2019. № 9. С. 135–141.
7. On Establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union : REGULATION of 19.03.2019 no. 2019/452. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj> (date of access: 09.05.2021).
8. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII : станом на 13 лют. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 12.05.2021).
9. Ковтун Н. Теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: співвідношення основних понять та категорій. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2008. № 101. С. 25–29
10. Pollan T. Legal Framework for the admission of FDI. Utrecht: Eleven International Publishing, 2006. 322 p.
11. Гармоза А. П. Арбитраж на основании международных инвестиционных соглашений: вопросы компетенции. Инфотропик Медиа. 2012. С. 352. URL: <https://ua1lib.org/book/2900205/04f3e3?id=2900205&secret=04f3e3>.
12. Шемшученко С. О. Двосторонні інвестиційні договори: типова структура, поняття і формулювання положень. Альманах права. 2012. № 3. С. 457–461. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63970>.

13. Treaty between the government of the United States of America and the government of [country] concerning the encouragement and reciprocal protection of investment : Model Bilateral Investment Treaty of 2012. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/2870/download>.
14. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.05.1965 р. : станом на 16 берез. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060 (дата звернення: 12.05.2021).
15. Decision on Jurisdiction of ICSID Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Kingdom of Morocco of 31.07.2001 inno. ARB/00/4.
16. Бабкина Е.В., Трахалина Е.А. Некоторые аспекты квалификации понятия инвестиций: критика Салини теста. Журнал международного права и международных отношений. 2017. № 3-4 (82-83). С. 3—9. URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/194604>.
17. Scope and definition : UNCTAD series on issues in international investment agreements II. New York; Geneva : United Nations. 2011. 149 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diaeia20102_en.pdf
18. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. 2008. 254 p. URL: <https://www.oecd.org/daf/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>.
19. Balance of Payments and International Investment Position Manual. International Monetary Fund, 2009. 371 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>.
20. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
21. Сухий О. О. Особливості антонімії в англійській та українській інвестиційній термінології (на прикладі "прямих інвестицій"). Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. № 2. С. 123—127.
22. Multinational Corporation | Encyclopedia.com. Encyclopedia.com | Free Online Encyclopedia. URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/economics-business-and-labor/businesses-and-occupations/multinational-corporation> (date of access: 10.05.2021).
23. Permanent Sovereignty over Natural Resources : Resolution of 14.12.1962 no. 1803 (XVII).
24. Final Award of Ad hoc Arbitration of 24.03.1982 in AMINOIL v. Kuwait. URL: <https://jusmundi.com/en/document/decision/en-the-american-independent-oil-company-v-the-government-of-the-state-of-kuwait-final-award-wednesday-24th-march-1982> (date of access: 01.05.2021).

25. Грицко Р., Гринишин Г. Актуальні проблеми державного регулювання надходження іноземних інвестицій в Україну: економічний та правовий аспект. Університетські наукові записки. 2020. Т. 19, № 2. С. 140–150. URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/74_140-150/pdf.
26. Sauvant K. P. The Rise of FDI Protectionism. Columbia University Libraries. URL: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8NV9PZS>.
27. Wilson R. C. Sovereign wealth funds: an introduction. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/sovereign-wealth-fund.asp> (date of access: 10.04.2021).
28. Карапетян О. Інститут суверенних фондів добробуту: безпекові аспекти та економіко-правові засади. Актуальні проблеми правознавства. 2020. Вип. 1 (21). С. 65–70.
29. Foreign Investment and National Security Act : Law of 26.07.2007
30. Sovereign Wealth Funds: Generally Accepted Principles and Practices: of 11.10.2008.
31. OECD Secretariat. Acquisition- and ownership-related policies to safeguard essential security interests. 2020. 160 p.
32. Кунтий Н. Я. Механізм «золотої акції» в системі фінансових інструментів обмеження надмірного впливу іноземного капіталу. Ефективна економіка. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3329#:~:text=«Золота%20акція»%20—%20це%20спеціальне,стратегічне%20значення%20для%20економіки%20та> (дата звернення: 08.05.2021).
33. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення доповнень до деяких законодавчих актів України» (щодо застосування спеціального права держави — «золота акція») URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=25240&pf35401=75627> (дата звернення: 04.05.2021).
34. Government Resolution on the State Ownership Policy : Government Resolution of 08.04.2020. URL: https://vnk.fi/documents/10616/1221497/State+Ownership+Policy_08042020.pdf/581f2a9c-ca52-83ac-44e6-0d6684950125/State+Ownership+Policy_08042020.pdf%20c.%2012.
35. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України від 18.01.2018 р. № 2269-VIII : станом на 1 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19> (дата звернення: 01.05.2021).
36. Reuters. EXCLUSIVE France extends tougher screening on foreign investments through 2021. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/business/finance/exclusive->

- [france-extends-tougher-screening-foreign-investments-through-2021-2020-12-18/](#) (date of access: 24.04.2021).
37. EY global foreign direct investment screening guide. 2021. 88 p.
 38. World investment report 2020 international production beyond the pandemic. New York : United Nations Publications, 2020. 268 p. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf (date of access: 05.05.2021).
 39. Multi-jurisdiction guide for screening of foreign investments. 2019. 148 p. URL: <https://www.dlapiper.com/en/uk/insights/publications/2019/11/multi-jurisdiction-guide-for-screening-of-foreign-investments/> (date of access: 08.05.2021).
 40. Sauvart K. P. FDI Protectionism is on the Rise. World Bank Policy Research Working Paper. 2009. No. 5052. P. 7–8. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1476694 (date of access: 03.05.2021).
 41. Balance of payments. Unctadstat. URL: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en.
 42. Carlos Esplugues Mota. A more targeted approach to foreign direct investment: the establishment of screening systems on national security grounds. UniCEUB. 2018. Vol. 15, no. 2. P. 445. URL: <https://www.publicacoes.uniceub.br/rdi/article/view/5365>.
 43. Пояснювальна записка до Проекту Закону про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України. rada.gov.ua. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997 (дата звернення: 04.05.2021).
 44. Бірюков Д. С., Кондратов С. І. Захист критичної інфраструктури: проблеми та перспективи впровадження в Україні. Київ : НІСД, 2012. 57 с.
 45. Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001. URL: <https://www.congress.gov/107/plaws/publ56/PLAW-107publ56.pdf> (date of access: 11.05.2021).
 46. European Commission, Communication from the Commission (Brussels, 25.3.2020 C(2020)1981 final). URL: [guidance \(europa.eu\)](#) (date of access: 11.05.2021).
 47. Hydro One and Avista Mutually Agree to Terminate Merger Agreement. PR Newswire: press release distribution, targeting, monitoring and marketing. URL: <https://www.prnewswire.com/news-releases/hydro-one-and-avista-mutually-agree-to-terminate-merger-agreement-300783284.html> (date of access: 12.05.2021).

48. Elisabeth Braw|China's Grindr Strategy December 13, 2019. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/12/13/grindr-tech-company-china-acquire-strategy-buying-cutting-edge-western-firms/> (date of access: 12.05.2021).
49. Rob McLean and Rishi Iyengar, Fiat Chrysler withdraws proposed merger with Renault June 6, 2019. URL: <https://edition.cnn.com/2019/06/05/business/fiat-chrysler-renault-merger-withdrawal/index.html> (date of access: 03.05.2021)
50. Communiqués_Sovereignty of strategic companies: Florence Parly announces that the State is working on an alternative solution to take over Photonis. <https://www.defense.gouv.fr/>. URL: https://www.defense.gouv.fr/salle-de-presse/communiqués/communiqués_souverainete-des-entreprises-strategiques-florence-parly-annonce-que-l-etat-travaille-a-une-solution-alternative-de-reprise-de-photonis (date of access: 12.05.2021)
51. Paul Hastings LLP - french authorities block U.S. acquisition of french company. Paul Hastings LLP - Home. URL: <https://www.paulhastings.com/insights/client-alerts/french-authorities-block-u-s-acquisition-of-french-company> (date of access: 03.05.2021)
52. Paul Mozur, Germany Withdraws Approval for Chinese Takeover of Aixtron, Oct. 24, 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/10/25/business/dealbook/germany-china-technology-takeover.html> (date of access: 03.05.2021)
53. Berlin beats Chinese firm to buy stake in 50Hertz power company, 27.07.2018. URL: <https://www.dw.com/en/berlin-beats-chinese-firm-to-buy-stake-in-50hertz-power-company/a-44848676> (date of access: 03.05.2021)
54. Nienaber M. Germany blocks Chinese takeover of satellite firm on security concerns - document. U.S. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-germany-china-m-a/germany-blocks-chinese-takeover-of-satellite-firm-on-security-concerns-document-idUKKBN28I1U0?edition-redirect=uk> (date of access: 12.05.2021).
55. Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування. Право і Безпека. 2017. № 2. С. 114-118. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_2_22.
56. С. О. Гуткевич, В. О. Веклич, І. Г. Оніщенко. Теоретичні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Київ, 2015. 310 с.
57. Про режим іноземного інвестування. Закон України від 19.03.1996. № 93/96-ВР. станом на 25.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 11.05.2021)
58. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : станом на 14 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 11.05.2021).
59. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3759-XII : станом на 16 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12> (дата звернення: 11.05.2021).

60. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20> (дата звернення: 12.05.2021).
61. Dutch Telecommunication Sector (UndesirableControl) Act in force. URL: <https://www.simmons-simmons.com/en/publications/ckg814s33aq6y0a98jm9anelc/dutch-telecommunication-sector-act-in-force> (дата звернення: 10.05.2021).
62. Forrest B. U.S. Aims to Block Chinese Acquisition of Ukrainian Aerospace Company. The Wall Street Journal. 2019. 23 August. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-aims-to-block-chinese-acquisition-of-ukrainian-aerospace-company-11566594485>.
63. Ремовська О. Радник президента США Джон Болтон про переговори з Росією, G7 та «Мотор Січ». Радіо Свобода. 2019. 28 серп. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/3013;2164.html>.
64. Secretary Pompeo's Call with Ukrainian President Zelenskyy. U.S. Department of State. URL: <https://2017-2021.state.gov/secretary-pompeos-call-with-ukrainian-president-zelenskyy-3/index.html>.
65. Китайську компанію «Skyrizon» додано до санкційного переліку Міністерства торгівлі США кінцевих споживачів товарів військового призначення MEU. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/chinas-skyrizon-added-to-u-s-commerce-department-military-end-user-list/>.
66. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 січня 2021 року «Про внесення змін до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 грудня 2020 року, уведеного в дію Указом Президента України від 14 грудня 2020 року № 564-27т» : Указ Президента України від 28.01.2021 р. № 29/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/292021-36389>.
67. Юридическая позиция ДСН по вопросам, связанным с пао «мотор січ». Dch Investment management. URL: <http://dch.ua/presscentermotorsich/1415/>.
68. Деякі питання діяльності Державного концерну “Укроборонпром” : Постанова Каб. Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1229-2020-п#Text>.
69. Укроборонпром завершує передачу... Державний концерн Укроборонпром. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/uk/media/ukroboronprom-zavershuye-peredachu-do-fondu-derzhmajna-pidpryyemstv-yaki-vtratyly-svoye-znachennya-dlya-oboronozdatsnosti-krayiny.html> (дата звернення: 11.05.2021).
70. Doing Business Comparing Business Regulation in 190 Economies 2020. Washington : World Bank Group, 2020. 149 p. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf>.

- 71.Тільки 1 з 10 CEO очікує на поліпшення інвестклімату у 2021 році. ЕВА. 2020. 15 груд. URL: <https://eba.com.ua/tilky-1-z-10-seo-ochikuye-na-polipshennya-investklimatu-u-2021-rotsi/>.
- 72.Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності (2015–2019). Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
- 73.Вербицька Г. Л. Проблеми та перспективи залучення інвестицій в економіку України. Інноваційна економіка. 2016. № 1-2. С. 48-52.
- 74.Корнеева Ю. Нужен ли Украине инвестиционный скрининг. Українська правда. 2021. 7 квіт. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/04/7/672759/>.
- 75.Теленик С. С. Адміністративно-правове регулювання державної системи захисту критичної інфраструктури України : автореф. дисертація. 42 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/07_2021/telenyk_avtoreferat.pdf (дата звернення: 06.05.2021).
- 76.Рахімов В. В. Моніторинг інформаційного простору з метою виявлення загроз інформаційній безпеці України у воєнній сфері. Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., м. Київ. 2017.
- 77.Дорошкевич А. С. Гібридна війна в інформаційному суспільстві. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". 2015. № 2. С. 21-28.
- 78.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 лютого 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» : Указ Президента України від 02.02.2021 р. № №43/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/432021-36441>.
- 79.Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України : Проєкт Закону від 03.02.2021 р. № 5011.
- 80.Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ М-ва юстиції України від 24.04.2017 р. № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17> (дата звернення: 12.05.2021).